

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání

LEGALIZOVANÉ FORMY PARTNERSTVÍ
HOMOSEXUÁLNÍCH PÁRŮ

LEGALIZED FORMS OF PARTNERSHIP OF
HOMOSEXUAL COUPLES

Bakalářská práce: 13-FP-KFL-211

Autor:

Kateřina BROŽOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Václavíková Helšusová, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
104	2	0	0	119	0

V Liberci dne: 26.4.2013

Čestné prohlášení

Název práce: Legalizované formy partnerství homosexuálních párů
Jméno a příjmení autora: Kateřina Brožová
Osobní číslo: P08000284

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 26.04.2013

Kateřina Brožová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Lence Václavíkové Helšusové, Ph.D. za věnovaný čas, cenné rady a připomínky, vlídný přístup, ochotu a trpělivost při vedení práce.

V Liberci dne: 26.4.2013

Kateřina Brožová

Anotace

Bakalářská práce představuje legalizované modely partnerství homosexuálních párů v Evropě a zaměřuje se na právní vývoj, který institucionalizaci homosexuálního partnerství předcházel. Práce se tak nejprve podrobně zabývá jednotlivými fázemi procesu uznávání práv homosexuálů na základě teorie nizozemského profesora Keese Waaldijka a představuje také jiné teorie, které se touto problematikou zabývají. Další část práce se potom podrobně věnuje právnímu vývoji uznávání práv homosexuálů v České republice a zvláštní důraz klade na proces schvalování registrovaného partnerství. Na základě údajů vycházejících z výzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění práce mapuje přístup veřejnosti ke schválenému zákonu o registrovaném partnerství a neopomíjí ani názory české politické reprezentace. V další části ukazuje, do jaké míry je institut registrovaného partnerství od roku 2006 do současnosti homosexuálními páry využíván, a tyto údaje konfrontuje s údaji o počtu uzavřených registrovaných partnerstvích ve stejném časovém období. V poslední části se věnuje aktuální problematice týkající se rodičovských práv homosexuálních partnerů, představuje jejich současné možnosti, a upozorňuje na některé problematické situace, kterým jsou v současné době stejnopohlavní rodiny vystaveny. Na základě Waaldijkovi teorie se také vyjadřuje k reálné možnosti zpřístupnění manželství homosexuálním párům v České republice.

Klíčová slova

homosexuální partnerství, diskriminace, emancipace, registrované partnerství, manželství pro homosexuální páry

Annotation

The bachelor's work presents legalized forms of partnership of homosexual couples in Europe and focuses on the legal process which preceded the institutionalization of homosexual partnership. The work concentrates on individual phases in the legal process of recognition of rights of homosexual people on the basis of the theory of Dutch professor Keese Waaldijk and introduces other theories which are connected with this problems. The next part of the work is dedicated to the legal process of recognition of rights of homosexual people in the Czech Republic and aims attention to the process of confirmation of the czech registered partnership. On the basis of dates coming from the Centre for Public Opinion Research the work maps access of public to approved law about registered partnership and it also doesn't forget ideas about czech political representation. In the another part the objective of the work is to observe how much used is the institution of registered partnership since 2006 until now by homosexual pairs, and these dates are confronted with dates about the number closed registered partnerships in the same time. In the last part there are described actual problems about homosexual parenting. On the base of Waaldijk's theory it is talking about real possibility of accessing marriage for homosexual pairs in the Czech Republic.

Keywords

homosexual partnership, diskrimination, emancipation, registered partnership, marriage for homosexual couples

Obsah

Úvod.....	10
1 Homosexuální partnerství a jeho právo na zrovnoprávnění	11
2 Dokumenty přijaté v rámci Evropské unie.....	12
2.1 Ochrana před diskriminací na základě sexuální orientace.....	12
2.2 Ochrana partnerství homosexuálních párů a právo na adopci	16
2.3 Legislativa v praxi	19
3 Právní vývoj postavení homosexuality v Evropě.....	21
3.1 Nizozemí jako univerzální model	21
3.2 Proces uznávání práv homosexuálů	23
3.2.1 Dekriminalizace homosexuálních styků v Evropě	25
3.2.2 Situace ve světě z pohledu dekriminalizace homosexuálních styků.....	27
3.2.3 Antidiskriminační legislativa	29
3.2.4.2 Model registrovaného partnerství.....	32
3.2.4.2.1 Severský model	33
3.2.4.2.3 Francouzský zjednodušený model	35
3.2.4.2.4 Ostatní státy.....	36
3.2.4.3 Model občanského manželství	36
3.2.4.3.1 Institut manželství	37
3.2.4.3.2 Argumentace proti manželství pro homosexuální páry	38
3.2.4.3.3 Situace ve světě	42
4 Homosexuální komunita v České republice	44
4.1 Prvotní snahy o emancipaci homosexuality	44
4.2 První organizace	46
4.3 Legislativní změny 20. století	48
4.4 Emancipace homosexuality po roce 1989	50
4.4.1 Konkrétní směřování emancipačního úsilí	50
4.5 Proces schvalování registrovaného partnerství v ČR.....	55
4.5.1 Lobbistická podpora zákona	59
4.6 Postoje k zákonu o registrovaném partnerství.....	61
4.6.1 Přístup veřejného mínění	61
4.6.2 Přístup české politické reprezentace	62
4.7 Situace mezi lety 2006 – 2012	68
4.8 Vývoj po přijetí zákona o registrovaném partnerství	71
4.8.1 Zavedení antidiskriminační legislativy	73
4.8.2 Novelizace zákona o registrovaném partnerství.....	74
4.9 Rodičovství homosexuálních párů	75
4.9.1 Právní úprava rodičovství registrovaných párů.....	76
4.9.3 Postoj veřejnosti k právu adopce homosexuály	80
4.10 Zákon o registrovaném partnerství versus instituce manželství.....	83
4.11 Směrem ke zpřístupnění manželství pro homosexuální páry?	84
Závěr.....	88
Seznam použité literatury.....	90
Internetové odkazy.....	92

Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji problematice právního postavení partnerství homosexuálních párů v Evropě a následně také v České republice. Toto téma jsem si vybrala, protože se mě nejenom osobně dotýká, ale také proto, že ho považuji za téma aktuální a celospolečenské, ačkoliv v mnoha zemích, včetně České republiky, bylo dlouhou dobu odkládáno na okraj veškerého společenského zájmu. V důsledku této dlouhodobé tabuizace je existence homosexuálních partnerství v mnoha zemích euro-americké společnosti i v současné době fenoménem výrazně kontroverzním. Stejně jako se mění společnost, mění se i postoje lidí, které celou společnost zpětně reflektují a utvářejí. I v přístupu veřejnosti k homosexualitě jako takové došlo během několika posledních desítek let k velkým proměnám a obecně se dá říci, že v západní společnosti je již poměrně akceptovaným jevem. Podobný závěr je ale pouze těžko možné učinit o přístupu veřejnosti k partnerství homosexuálních párů. Postoje společnosti jsou tak reflektovány v právních řádech jednotlivých zemí, jejichž samozřejmou součástí je i institucionalizace vztahu muže a ženy. Zcela jiná situace nastává v případě právního zakotvení vztahů osob stejného pohlaví. I v dnešní době stále existuje mnoho států, které jakoukoli právní úpravu vztahu těchto párů ve svých právních řádech postrádají. Přesto jsou homosexuální páry a jejich rodiny živoucí realitou a země, které nedisponují žádnou legislativou jejich vztahy upravující, tak vystavují riziku nestability nejen tyto vztahy, ale i celou společnost. Proto je důležité, aby se téma homosexuálních svazků a jejich rodičovských práv stalo součástí běžné veřejné diskuze ve všech státech.

1 Homosexuální partnerství a jeho právo na zrovnoprávnění

Homosexualita neboli homosexuální orientace je nejzákladnějším kamenem mojí bakalářské práce. Podle Brzka a Pondělíčkové-Mašlové je to „*trvalá citová a erotická preference osob stejného pohlaví. Je to celoživotní, neměnný a nezvolený stav, charakterizovaný tím, že jeho nositel je pohlavně přitahován a vzrušován převážně či výlučně osobami stejného pohlaví.*“¹ Homosexuální orientaci je třeba rozlišovat od homosexuálního chování, které je sice vnějším projevem homosexuality, ale ne vždy musí korespondovat s reálnou orientací člověka. Pokud jde o vznik homosexuality, teorie vzniku homosexuality jsou různorodé, některé se doplňují, jiné vyvracejí. Tato problematika však není obsahem mé práce. Z pohledu mé práce není ani tak důležité, odkud se homosexualita "vzala" a co je její příčinou. Pro mou práci je podstatné, že existují homosexuální jedinci, pro něž žít s člověkem stejného pohlaví je stejně přirozené jako pro heterosexuální lidi s člověkem pohlaví opačného. Homosexuální partnerství je tak pro ně naprosto adekvátním a plnohodnotným partnerstvím ku vztahu heterosexuálnímu. A stejně tak i homosexuální páry chtějí svoje svazky budovat a chránit, což by se mělo stát v rámci diskuze o stejnopohlavních partnerstvích podstatné také pro naši společnost.

Homosexualita je „stará jako lidstvo samé“, přesto teprve během dvacátého století došlo ve většině zemí západní společnosti k její dekriminální, čímž byla započata dlouhá cesta směrem k plnému uznání práv homosexuálních jedinců. Přestože v každé zemi probíhá tento proces jinou rychlostí, na základě teorie nizozemského profesora Keese Waaldijka, jehož studie je „odrazovým můstkem“ mé bakalářské práce, je možné říci, že navzdory rozdílné rychlosti každý stát na základě *přirozených zákonů* v procesu uznávání práv homosexuálů dříve nebo později dorazí k cíli, jenž je

¹ BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví*. Praha: Scientia Medica, 1992. ISBN 80-85526-03-4. s. 19.

realizován zpřístupněním institutu manželství pro homosexuální páry. Legalizace homosexuálních vztahů se stala otázkou až konce druhé poloviny dvacátého století. Prvním státem, který zařadil institut registrovaného partnerství do svého právního řádu, bylo v roce 1989 Dánsko. Nizozemí se v roce 2000 stalo první zemí, která zpřístupnila institut manželství také homosexuálním párům.

2 Dokumenty přijaté v rámci Evropské unie

Vzhledem k zaměření mé práce především na evropské státy se následující kapitola věnuje legislativním opatřením Evropské unie, která regulují otázky týkající se sexuální orientace, homosexuality a homosexuálního partnerství. Zákonnou úpravu daného tématu považuji za důležitou, protože právní zakotvení v mnoha ohledech přímo ovlivňuje každodenní život a postoje celé společnosti a jak uvádí Polášková²: *„právní nory odrážejí postoj společnosti k sociálním jevům, ale zároveň je zpětně pomáhají vytvářet.“* Evropský integrační proces můžeme sledovat již od padesátých let dvacátého století. Ve všech členských státech tak dochází k postupné harmonizaci jejich právního řádu s právem Evropské unie, což se týká i otázek lidských práv, sexuální orientace či stejnopohlavního partnerství. Ne vždy jsou však tato legislativní opatření uplatňována i v praxi, k čemuž se vyjádřím na konci této kapitoly.

2.1 Ochrana před diskriminací na základě sexuální orientace

Diskriminace na základě sexuální orientace je právně ošetřena v několika dokumentech. Prvním mezinárodním dokumentem pro oblast lidských práv na poli evropské legislativy je v *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních*

2 POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6. s. 35.

*svobod*³. Tento dokument byl přijat roku 1950 Radou Evropy. Svou podstatou vychází z Všeobecné deklarace lidských práv, která byla schválena o dva roky dříve v New Yorku. Pro moji práci jsou podstatné především dva články této úmluvy. Jde o čl. 8, který ve svém prvním odstavci zaručuje každému právo na respektování rodinného a soukromého života, a ve druhém zamezuje narušení tohoto práva státními orgány a stanovuje případy, kdy jsou takové zásahy z pohledu demokratické společnosti žádoucí. Z odst. 1 tohoto článku tak vyplývá, že jakýkoliv zásah do soukromého života homosexuálních jedinců by byl v rozporu s tímto ustanovením. Další článek, který chrání proti diskriminaci založené na jakémkoliv důvodu, je čl. 14. Přestože v tomto článku není sexuální orientace vysloveně uvedena jako „chráněný“ důvod, Evropský soud pro lidská práva prohlásil, že tento znak je zahrnut mezi „jiné“ důvody⁴ „chráněné“ článkem 14. Znění původního dokumentu EÚLP z roku 1950 bylo během doby své platnosti několikrát poupraveno a rozšířeno prostřednictvím tzv. protokolů. Také čl. 14 prošel určitými proměnami. Konkrétně se jednalo o rozšíření oblasti působnosti zákazu diskriminace tím, že zaručuje rovné zacházení při užívání jakéhokoli práva (včetně práv podle vnitrostátních právních předpisů). Podle vysvětlující zprávy k protokolu byl protokol vypracován v důsledku snahy posílit ochranu před diskriminací, která byla považována za klíčový prvek zaručení lidských práv.⁵

Následující dokumenty již upravují diskriminaci z důvodu sexuální orientace explicitně. **Amsterodamská smlouva** jakožto první mezinárodně závazný spis a přijatá roku 1997 (s účinností od roku 1999), v čl. 13⁶ Smlouvy o ES uvádí sexuální orientaci

3 *Evropská úmluva o ochraně lidských práv: ve znění Protokolů č. 11 a 14*. Kancelář Evropského soudu pro lidská práva, 2003. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D-46EB-8C13-4F3262F9E20B/0/Convention_CES.pdf.

4 *Příručka evropského antidiskriminačního práva: Agentura Evropské unie pro základní práva*. Rakousko: Úřad pro publikace, 2011. ISBN 978-92-871-9992-8. s. 98.

5 Tamtéž, s. 13.

6 Čl. 13: Opatření k potírání diskriminace: Aniž by byla dotčena ostatní ustanovení této smlouvy a v rámci pravomocí svěřených Společenství touto smlouvou může Rada na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem učinit jednomyslně opatření k potírání diskriminace z důvodů pohlaví, rasového nebo etnického původu, víry nebo světového názoru, invalidity, věku nebo sexuální orientace.

jako jeden z několika diskriminačních důvodů. Nově byly do této smlouvy zařazeny i další chráněné důvody z hlediska diskriminace, a to světový názor a invalidita.

První mezinárodní chartou zakazující diskriminaci na základě sexuální orientace se roku 2000 v Nice stala **Charta základních práv Evropské unie**. Tento text měl zvýšit obecné povědomí o základních lidských právech a podle tehdejšího předsedy Evropského parlamentu Hanse-Gerta Pötteringa také potvrdit hodnoty, na nichž Evropa spočívá. Za tyto hodnoty označuje solidaritu, rovnoprávnost a respektování práv občanů.⁷ Uvedený dokument lze v současné době také často nalézt pod názvem Listina základních práv Evropské unie. Až do roku 2007 měla statut právně nezávazného dokumentu, což se změnilo ratifikací Lisabonské smlouvy, jejíž součástí se Listina stala. Členské státy tak garantují ochranu dodržování tohoto zákazu prostřednictvím čl. 21, odst. 1.

Z iniciativy Evropského parlamentu vznikly v následujících letech další právní normy, v nichž je sexuální orientace zahrnuta jako samostatné diskriminační kritérium. Mezi ně patří rámcová **směrnice 2000/78/ES**⁸, která zakazuje přímou či nepřímou diskriminaci na základě přesně vymezených „chráněných důvodů“, mezi nimiž figuruje i sexuální orientace, a to v oblastech zaměstnání, povolání a odborného vzdělávání. Za účelem zvýšení ochrany před diskriminací v zaměstnání byla vydána také **směrnice 2006/54/ES**⁹ o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání.

Otázka ochrany před diskriminací na základě sexuální orientace v zaměstnání je

⁷ Instituce EU vyhlásily Listinu základních práv EU. [online]. [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=CS&type=IM-PRESS&reference=20071212STO15083&secondRef=0>.

⁸ Směrnice Rady č.2000/78/ES kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání. *Účetní portál: předpisy EU* [online]. 2011 [cit. 2012-11-14]. Dostupné z: <http://www.ucetni-portal.cz/smernice-rady-c-2000-78-es-ktou-se-tanovi-obecnny-ramec-pro-rovne-zachazeni-v-zamestnani-a-povolani-25-w.html>.

⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy. *Účetní portál: předpisy EU* [online]. 2011 [cit. 2012-11-14]. Dostupné z: <http://www.ucetni-portal.cz/smernice-evropskeho-parlamentu-a-rady-2006-54-es-zasady-rovnnych-prilezitosti-a-rovneho-zachazeni-pro-muze-a-zeny-52-w.html>.

stále aktuální. Stala se tak ústředním tématem stanoviska, které přijal Evropský hospodářský a sociální výbor dne 3. září 2012. Stanovisko nese název ***Práva zranitelných skupin na pracovišti – zejména otázky diskriminace na základě sexuální orientace*** a opírá se o výzkumy Agentury Evropské unie pro základní práva (FRA), které v členských státech prokazují stále četnou diskriminaci z důvodu sexuální orientace. Na základě těchto výzkumů je prokázána diskriminace na pracovišti u třetiny až poloviny LGBT¹⁰ lidí, kteří svou odlišnou sexuální orientaci otevřeně přiznali. Z tohoto důvodu EHSV vyzývá Komisi k vypracování plánu na potírání diskriminace LGBT osob a zapracování hlediska LGBT osob do všech oblastí politiky.¹¹

V současné době také Evropská unie zvažuje přijetí zákona, který by chránil homosexuálně, bisexuálně a transgenderově orientované osoby před homofobními nenávistnými výroky a nenávistně motivovanými trestnými činy ve všech členských státech. Doposud totiž evropské právo nedisponuje žádným právním předpisem závazným pro všechny země a státy v této věci uplatňují odlišné přístupy. Již v roce 2008 byla přijata vyhláška na ochranu před nenávistně motivovanými trestnými činy podněcovanými rasismem a xenofobií, Evropská unie nyní požaduje právo na rovnou ochranu a zvýšení trestů také za homofobně a transfobně motivované výroky a trestné činy ve všech svých členských státech. Aktuálně jsou tak nenávistné výroky s homofobním podtextem vymezeny jako trestní čin pouze ve dvanácti státech. V případě homofobně motivovaného trestného činu (fyzický útok) je pouze v deseti členských zemích homofobie a transfobie¹² považována za přitěžující okolnost.¹³ Vzhledem k tomu, že neexistují žádné databáze, a často ani nedochází k nahlášení

10 LGBT je zkratka označující lesbické, gay, bisexuální a transgender osoby.

11 Úřední věstník Evropské unie: C 351/12. odst. 1.6. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0012:0015:CS:PDF>.

12 Za transfobii je považovaný chorobný strach vůči transsexuálním nebo bisexuálním osobám.

13 Nenávistné výroky a nenávistně motivované trestné činy vůči lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaným osobám. [online]. 2009 [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1226-Factsheet-homophobia-hate-speech-crime_CS.pdf.

trestné události pravděpodobně z důvodu obav jedince, definovat konkrétní počet obětí je obtížné. Na základě některých průzkumů se však ukázalo, že v některých členských státech se až polovina homosexuálně orientovaných osob stala obětí nenávistných výroků nebo nenávistně motivovaných trestných činů.

2.2 Ochrana partnerství homosexuálních párů a právo na adopci

Následující právní výstupy ze strany Evropské unie se již blíže dotýkají samotné problematiky homosexuálního partnerství. Na prvním místě bych uvedla **směrnici 2004/38/ES¹⁴**, která zaručuje právo volné mobilizace na území EU jejím občanům a jejich rodinným příslušníkům. Statut rodinného příslušníka zde náleží i partnerovi, se kterým občan EU vstoupil do registrovaného partnerství. Nutnou podmínkou však je, že konkrétní hostitelská země musí mít právní úpravu institutu registrovaného partnerství, čímž se tato směrnice jeví jako velmi rozporuplná. Této problematiky se dotýká i výše uvedená závěrečná zpráva EHSV, která uvádí, že podle agentury FRA páry stejného pohlaví narážejí při výkonu svých práv v oblasti volného pohybu na značné překážky. Orgány zdůrazňují, že to v mnoha situacích znamená přímou diskriminaci a že by měly být vyjasněny povinnosti členských států vyplývající ze směrnice o volném pohybu z roku 2004¹⁵. Problémem v této otázce zůstává fakt, že jednotlivé členské státy mají pro stejnopohlavní páry a jejich rodiny odlišnou legislativu. Další směrnicí, která chrání proti diskriminaci kromě jiného založené na sexuální orientaci, je **směrnice 2003/86/EC** o právu na sloučení rodiny.

V oblasti ochrany práv homosexuálních párů je podstatná také **Rezoluce z 28. února 1994**. Ta kromě zákazu diskriminace homosexuálních občanů EU ve všech

¹⁴ Základní pravidla EU pro volný pohyb osob. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2010 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zakladni-pravidla-eu-pro-volny-pohyb-osob.aspx>.

¹⁵ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Práva zranitelných skupin na pracovišti – zejména otázky diskriminace na základě sexuální orientace (stanovisko z vlastní iniciativy). *Přístup k právu Evropské unie* [online]. 2012 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0012:0015:CS:PDF>.

oblastech či doporučení státního financování gay a lesbických organizací, obsahuje i doporučení, jenž lze považovat v otázce práv homosexuálů za mezníky. Prostřednictvím této rezoluce Evropský parlament členské státy žádá, aby bylo homosexuálním párům umožněno vstupovat do manželského svazku či jemu ekvivalentnímu institutu, který by oběma partnerům zaručoval stejná práva a povinnosti náležící manželům. Dále se vyslovil těsnou většinou hlasů pro možnost, aby stejnopohlavní páry mohly adoptovat děti¹⁶. Rezoluce se setkala s odlišnými reakcemi, mezi ty nejradikálnější patří reakce tehdejšího papeže Jana Pavla II., podle kterého¹⁷ „...*prohlášení Evropského parlamentu žádá právní uznání neřesti za morální*.“ Tato doporučení byla obsahem i následujících rezolucí a výročních zpráv Evropského parlamentu. Mezi ty nejaktuálnější patří **Rezoluce o rovnosti žen a mužů**, která byla Evropským parlamentem přijata 13. března 2011. Problematiky homosexuálních svazků se dotýká v čl. 5, kde opět členské státy vyzývá k vypracování návrhů legislativy ošetřující občanské svazky homosexuálů včetně jejich rodin s dětmi. V čl. 7 uvedené rezoluce Evropský parlament vyjadřuje¹⁸ „*politování nad tím, že některé členské státy přijaly restriktivní definici pojmu „rodina“ s cílem upřít právní ochranu párům stejného pohlaví a jejich dětem...*“. I přes opakovaná doporučení však rezoluce doposud zůstávají v oblasti právně nezávazných dokumentů.

Poslední **Rezoluce o boji proti homofobii v Evropě** byla vydána 24. května 2012. Evropský parlament v tomto usnesení reaguje na přetrvávající žalostný stav ve východních zemích jako je Rusko, Ukrajina či Maďarsko, kde se například nedávno projednávaly návrhy zákona na zavedení nového trestného činu „propagace poruch

16 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 62.

17 Z kultury smrti do kultury života. *Getsemany* [online]. 1995 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/book/export/html/1926>.

18 Evropský parlament: Přijaté texty - Úterý 13. březen 2012 - Štrasburk. [online]. [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0069+0+DOC+XML+V0//CS>.

sexuálního chování“. V těchto státech jsou diskriminační zákony stále legální a zdaleka zde nejsou dodržována základní lidská práva. Současně tak vyzývá Komisi a Radu, aby přijala doporučení uvedená v tomto dokumentu a zajistila zákaz diskriminace z důvodu sexuální orientace ve všech oblastech dokončením souboru právních předpisů proti diskriminaci. Rezolucí také opět žádá členské státy, které tak ještě neučinily, aby legalizovaly svazky homosexuálních párů, ať už v podobě manželství či jiného občanského institutu a doporučuje, aby těmto párům bylo umožněno právo adopce. Text byl přijat drtivou většinou 430 hlasů proti 105, 59 poslanců se zdrželo hlasování. Podle mého názoru je zarážející, že z 18 přítomných českých europoslanců pro schválení návrhu zákona podporujícího rovnoprávnost a odsuzujícího homofobii hlasovalo pouze 8 zákonodárců.¹⁹

Na základě předložených údajů je zřejmé, že aktivní snaha Evropské unie o prosazování a ochranu základních lidských práv, včetně zásady nediskriminace, je rozsáhlá. Smlouvy, směrnice a rezoluce vzešlé z iniciativy Evropského parlamentu, který se v rámci Evropské unie nejvíce zaslouhuje o podporu LGBT komunity, jsou podporovány také různými projekty. Přestože v současnosti její zvláštní ochrana směřuje v oblasti diskriminace především ke znevýhodněným etnickým menšinám a jejich integraci, v rámci diskriminačních projektů nachází své místo i boj proti diskriminaci na základě sexuální orientace. Mezi takovými projekty figuruje v období 2007–2013 pod záštitou Evropského sociálního fondu například iniciativa ***Společenství Equal***. Ve stejném časovém období působí i projekt ***PROGRESS – Program Společenství pro zaměstnanost a sociální solidaritu***²⁰, který si mezi svými prioritami vytyčuje kromě jiného i podporu zásady nediskriminace v oblastech jako je zaměstnání

19 3 čeští europoslanci hlasovali proti deklaraci odsuzující homofobii. *Colourplanet* [online]. 2009 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.colourplanet.cz/78300-3-cesti-europoslanci-hlasovali-proti-deklaraci-ods>.

20 Přehled právních předpisů EU: Boj proti diskriminaci. *Europa* [online]. 2010 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/combating_discrimination/c11332_cs.htm.

či sociální ochrana. Rozmanitost na pracovišti a sociální integraci podporuje také desetiletá strategie *Evropa 2020*²¹.

2.3 Legislativa v praxi

Přestože se obecně legislativa Evropské unie stále rozvíjí, vzhledem k jejímu systému reflektujícímu široké názorově pluralitní spektrum, často dochází pouze k formálnímu schválení zákonů. V některých případech tak tyto legislativní změny nemusí být prosazeny v celospolečenském dialogu jednotlivých zemí. Podle mého názoru toto platí především u kontroverznějších témat, mezi něž homosexualita v mnoha státech stále rozhodně patří. Důkazem toho jsou výzkumy agentury FRA, které ukazují, že v rámci členských zemí panují velké rozdíly v přístupu k LGBT osobám a že i nadále v mnoha členských státech EU setkáváme s projevy homofobie u nenávistných výroků počínaje, přes zákazy průvodů homosexuálů (příkladem toho mohou být poměrně nedávné události v Lotyšsku, kde byl na základě zákazu „propagace homosexuality“ zrušen pochod za rovnoprávnost a práva homosexuálů), až u omezování základních lidských práv konče. Příčinou může být výraznější dopad hospodářské krize právě na zranitelné skupiny na trhu práce a také velmi nízká informovanost ohledně existence antidiskriminačních zákonů. Na základě těchto přetrvávajících faktických nedostatků v oblasti antidiskriminační ochrany tak EHSV ve svých stanoviscích kromě jiného doporučuje, aby členské státy lépe a transparentněji posuzovaly a přijímaly opatření na snížení rizika diskriminace, dále zapracování hlediska LGBT osob do všech oblastí státní politiky, nutnost zřízení vnitrostátního orgánu pro možnost podání stížnosti a v neposlední řadě obecné zvýšení povědomí o právech LGBT osob prostřednictvím informačních kampaní. Také považuje za nutnost vydávání směrnic zavádějící jednotné normy pro potírání všech druhů diskriminace,

21 Evropská komise: *Evropa 2020*. *Evropa* [online]. 2013 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/index_cs.htm.

kterými budou členské státy zavázány.²²

Důležité je říci, že směrnice a nařízení vydaná Evropskou unií mají samozřejmě i své pozitivní dopady. Dvě třetiny členských států při zavádění směrnice o rovném zacházení překročily rámec minimálních požadavků a rozšířily působnost antidiskriminačních předpisů i mimo pracovní oblasti. Většina členských států také postupně zavedla orgán zabývající se otázkami diskriminace na základě sexuální orientace. Například ve Francii byla přijata dohoda o rovných právech rodin párů stejného pohlaví, ve Švédsku je možné navštívit vzdělávací kurzy o problematice LGBT osob a jejich diskriminaci na pracovišti.

Již od roku 1994 je snaha Evropského parlamentu soustředěna i na možnost institucionalizace homosexuálního partnerství na úrovni manželského svazku a na zpřístupnění adopce těmto párům. Z důvodu své kontroverznosti a výrazné pluralitě názorů založené na různých tradicích a ideologiích členských států se toto téma stále pohybuje v oblasti žádoucího doporučení, a tedy právně nezávazných aktů. Často je také tato úsilí ze strany Evropské unie veřejností považováno za krok proti „tradiční rodině“. I přes tento fakt do konce roku 2012 na tento pomyslný „vrcholný“ cíl kladně zareagovalo 16 členských států, v nichž došlo k právnímu zakotvení některého z modelů homosexuálních partnerství. V 6 zemích existuje také pro tyto páry legální možnost společné adopce dětí. Podle mého názoru tato situace vypovídá o tom, že utváření akceptujících postojů k menšinám je komplikovaným a dlouhodobým procesem, avšak věřím tomu, že i v této oblasti dojde v nedaleké budoucnosti k potření diskriminace homosexuálních občanů Evropské unie.

²² Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Práva zranitelných skupin na pracovišti – zejména otázky diskriminace na základě sexuální orientace (stanovisko z vlastní iniciativy). *Přístup k právu Evropské unie* [online]. 2012 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0012:0015:CS:PDF>.

3 Právní vývoj postavení homosexuality v Evropě

V následující kapitole se budu věnovat vývoji právního postavení homosexuálů v Evropě. Vycházet přitom budu především ze studie nizozemského profesora Keesa Waaldijka²³, jež se tímto tématem zabýval ve své esejí *Cestou malých změn: jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví*, v originále s názvem *Small change: How the road to same – sex marriage got paved in the Netherlands* (2001).

Jak již samotný název napovídá, autor zde popisuje nizozemskou cestu k legalizaci manželství homosexuálních párů, naznačuje, jakým způsobem a za jakých podmínek tato legalizace byla umožněna a nizozemský případ používá jako univerzální model, jež je podle jeho názoru možné uplatnit na vývoj v otázce zpřístupnění manželství homosexuálním párům ve všech evropských zemích. Nizozemsko zaujímá v této kapitole výsadní postavení, protože se stalo historicky první zemí na světě, kde byl tento zákon schválen, a do doby, kdy autor svou práci psal (srpen 2001), bylo také zemí jedinou. Kromě Waaldijka se tématu vývoje právního uznání homosexuality věnovali i další autoři, konkrétně Erich Heinze a Kurt Krickler. Každý z nich klasifikoval vývojové fáze tohoto procesu, a mým úkolem bylo v jejich přístupech zachytit podobnosti i odlišnosti.

3.1 Nizozemí jako univerzální model

První návrh na legalizaci partnerství pro stejnopohlavní páry byl uskutečněn roku 1994 a k jeho uzákonění v podobě registrovaného partnerství přístupného i pro heterosexuální páry došlo o tři roky později (v platnosti od roku 1998). Přestože byly rozdíly mezi manželstvím a tímto registrovaným partnerstvím minimální, Waaldijk upozorňuje na zavedení třech „podivných výjimek“²⁴ týkajících se rodičovství,

23 Prof. Dr. Kees Waaldijk je profesorem na Institutu právnických studií E.M. Meijerse, právníká fakulta Univerzity v Leidenu, Nizozemí.

24 *Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. s. 161.

postavení cizince a penzí jako příkladů tzv. *zákona malé změny*, jež charakterizují níže. V důsledku několika následujících právních úprav došlo k postupnému snižování právních rozdílů i v těchto oblastech a roku 2000 byla diskriminace na základě sexuální orientace ukončena přijetím zákona o zpřístupnění manželství homosexuálním párům. Heterosexuální výlučnost manželství tak byla odstraněna, což v oblasti práv homosexuálů představuje důležitý mezník. Přestože v oblasti uznávání práv homosexuálů nepatřilo Nizozemsku vždy prvenství (během schvalování partnerství pro homosexuální páry v Nizozemí vznikla první legislativa upravující registrované partnerství v Dánsku, a to v roce 1989), a ani schválení zpřístupnění instituce manželství homosexuálním párům zde nelze považovat za krátkodobý proces, Nizozemí vždy patřilo s ohledem na menšiny k nejtolerantnějším státům.

Důvody, jež vedly k tomu, že se Nizozemí stalo na tomto poli průkopnickým státem, lze podle mého názoru zobecnit jako sociálně-kulturní a politické. Konkrétně tak k odstranění heterosexuální výlučnosti manželství došlo na základě kombinace těchto faktorů:

- integrace Nizozemska do francouzské říše uspíšila dekriminizaci homosexuálního chování, ke které došlo roku 1811
- Nizozemí patří mezi nejvíce sekularizované země
- otevřenost a vstřícnost vůči menšinám a jejich vzájemná interakce jsou v Nizozemí tradičně budovanými hodnotami.

Jednotlivé faktory mají ve vývoji svou nezastupitelnou roli a ve svém celku tvoří podmínky pro pokrokové legislativní změny. Těchto změn nelze dosáhnout, pokud bude splněn pouze jeden z uvedených aspektů. Demonstrovat to může podle mého názoru fakt, že Česká republika stejně jako Nizozemí zastupuje jednu z nejsekularizovanějších zemí Evropy a přesto zde došlo k dekriminizaci

homosexuality až na počátku šedesátých let minulého století. Důležité je naplnění všech uvedených podmínek a nelze tedy opominout historicko-sociální a politický kontext dané země. Samozřejmě, že odlišně bude vývoj probíhat v demokratické a jinak v socialistické zemi, kterou Česká republika dlouhou dobu byla.

3.2 Proces uznávání práv homosexuálů

Na základě studia právní historie uznání homosexuality v evropských zemích Waaldijk došel k závěru, že ačkoliv v každé zemi proces probíhá jinou rychlostí, v rámci tohoto vývoje je možné zaznamenat společné trendy (jež Waaldijk označuje jako „přirozené zákony“), které bych zobecnila následovně:

- ve zkoumaných zemích lze uplatnit vzorec stálého pokroku
- tento pokrok vykazuje standardní posloupnost, v rámci níž každý následující krok je umožněn až po dosažení kroku předchozího a současně je jím stimulován
- pro proces je charakteristický tzv. *zákon malé změny*, jež Waaldijk charakterizuje následovně:

Jakákoli legislativní změna znamenající pokrok v uznání a přijetí homosexuality bude uzákoněna pouze tehdy, je – li vnímána jako malá, nebo jestliže je dopad této změny zmenšen nějakou doprovodnou „malou legislativní změnou“, která potvrzuje zavržení homosexuality.²⁵

Zákon malé změny je důležitou součástí Waaldijkovy teorie. Baršová dodává²⁶, že znalost této zákonitosti může být významná pro budování vhodné strategie při prosazování práv homosexuálních jedinců. V průběhu mé práce se s ním v souvislosti

25 *Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. s. 157.

26 BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 174.

Mgr. Andrea Baršová pracuje na Úřadu vlády ČR v sekci lidských práv. Odborně se zabývá problematikou lidských práv, migrace, postavení menšin a genderovými otázkami. Přeložila studii Keese Waaldijka a vycházela z ní také ve svém článku *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*.

s českou legislativou setkáme ještě několikrát.

V rámci výše zmíněné standardní posloupnosti tak v procesu uznávání práv homosexuálů Waaldijk zavádí klasifikaci o třech vývojových fázích:

1. fáze dekriminizace (včetně vyrovnání věkové hranice pokud jde o beztrestnost konsenzuálního styku)
2. fáze antidiskriminační politiky
3. fáze legislativního uznání partnerských vztahů stejnopohlavních párů včetně právní úpravy jejich rodičovství. V této poslední fázi autor spatřuje vrchol v procesu uznávání práv determinované sexuální menšiny.

V další části práce se budu věnovat situaci v Evropě z pohledu standardní posloupnosti Waaldijkovy teorie, přesto chci na tomto místě věnovat ještě pozornost dalším dvěma autorům zabývajícím se touto tematikou. Na rozdíl od Waaldijka ostatní autoři ve svých studiích rozlišují fáze čtyři. **Kurt Krickler**²⁷ rozděluje Waaldijkovu první fázi na dvě, takže za fází dekriminizace následuje vyrovnání věkové hranice, což považuje za důležité vzhledem k tomu, že mezi těmito dvěma mezníky je často výrazný časový odstup.

Také teorie **Ericha Heinz**²⁸ zahrnuje čtyři stupně:

1. model minimálního uznání, jež spočívá v dekriminizaci homosexuality,
2. model částečného uznání, který navíc zahrnuje antidiskriminační právní úpravu,
3. model širokého uznání, který je doplněn o politickou afirmativní asimilaci,

27 KRICKLER, K. *Homosexuals in Austria: Nazi persecution and the long struggle for rehabilitation* [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://ccges.apps01.yorku.ca/wp/wp-content/uploads/2008/12/krickler-homosexuals-in-austria-nazi-persecution-and-the-long-struggle-for-rehabilitation.pdf>.

Mag. Kurt Krickler je rakouský spoluzakladatel iniciativy homosexuálů HOSI, v letech 1980-94 ministr zahraničních věcí. Od roku 1981 působí také v mezinárodní asociaci lesbiček a gayů ILGA, je šéfredaktorem časopisu věnovanému LGBT komunitě Lambda, kde publikuje své články a dlouhodobě pracuje v oblasti osvěty a prevence proti AIDS.

28 Heinz in BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 176.

Ph. D. Erich Heinz je profesor práva na Queen Mary University v Londýně. Studoval na univerzitě v Leidenu, kde ho vyučoval Prof. Dr. Keese Waaldijk. Je autorem několika knih zabývajících se především lidskými právy.

jež se týká především legalizace soužití homosexuálních párů,

4. model plného uznání. Realizace tohoto modelu znamená plné zrovnoprávnění homosexuálů a heterosexuálů, kdy není používáno kritérium sexuální orientace.

Jako nejvíce realistickou možnost sám autor vnímá model širokého uznání. Heinzeho modely jsou obsahem eseje *Sexual orientation: A human right* (1995), která je považována za první publikaci věnující se této problematice.

3.2.1 Dekriminalizace homosexuálních styků v Evropě

Dekriminalizace homosexuálních styků zaujímá ve všech teoriích uvedených v mé práci zabývajících se procesem uznávání práv homosexuálů první stupeň. Jednalo se o dlouhodobý a pozvolný proces, který zahrnoval téměř dvě století a je možné ho rozdělit do třech vln. První zemí, kde došlo ke zmíněnému jevu, byla Francie, a to roku 1810. Francie tak započala první vlnu dekriminalizace, v rámci které byla homosexualita postupně odrestněna v zemích, které byly součástí francouzské říše, jako je například Lucembursko či Belgie, následně se rozšířila také do Itálie, Španělska, Portugalska, Nizozemí a Monaka.²⁹

Další liberalizace spojená s lékařským posuzováním homosexuality jakožto vrozené a neměnné charakteristiky vyústila ve druhou vlnu dekriminalizace, za jejíž projevy můžeme považovat zrušení trestnosti homosexuálních styků v Rusku (1922, roku 1934 zde však byla opět prohlášena za trestnou) a také v Polsku (1932).

Třetí vlna dekriminalizace je spjata až s druhou polovinou dvacátého století a její iniciace je připisována bývalému Československu a Maďarsku, kde se projevila

²⁹ ČEŘOVSKÝ, František. *K otázce trestnosti homosexuality* in Druhý sjezd československých právníků r. 1925 .s. 7.

roku 1961. Československo se tak stalo první z postkomunistických zemí, kde byla homosexualita odrestněna a předběhla tak i některé demokratické země až o několik desítek let³⁰. Významně tomu napomohly osobnosti z právních a lékařských kruhů, ale tomu se budu podrobněji věnovat až v jedné z následujících kapitol. V šedesátých letech byl zrušen zákon postihující homosexuální chování v zemích jako je Velká Británie, Bulharsko, Německá demokratická republika a Německá spolková republika. V Německu hrál důležitou roli v boji za odrestnění homosexuálních styků sehrál *Vědecko-humanitární komitét*, který je považován za první organizované homosexuální hnutí v Evropě.³¹ Během sedmdesátých let byly homosexuální styky legalizovány také ve Finsku, Rakousku, Norsku, na Maltě či Jugoslávii. Osmdesátá léta se nesla ve znamení dekriminlizace pro Skotsko, Severní Irsko a Lichtenštejnsko. V devadesátých letech proces následovala Ukrajina, Lotyšsko a Estonsko, Litva, Irsko, Srbsko, Albánie a Kypr.³²

Na konci dvacátého století byl tak proces dekriminlizace homosexuálních styků završen ve většině evropských zemí. Na základě Waaldijovy teorie však ne ve všech těchto zemích došlo současně k dokončení i první fáze, protože často bylo zrovnoprávnění věkové hranice homosexuálního styku s heterosexuálním až otázkou pozdějších let, což potvrzuje výše zmíněná Kricklerova teorie. V současné době je jediným státem Evropy, kde nedošlo ke zlegalizování homosexuálního chování, Severokyperská republika.

Pro mě osobně bylo překvapením, že například v Turecku jakožto silně islámské zemi byla homosexualita odrestněna již během první etapy, a to roku 1858.³³

30 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 50.

31 FLANEL, J. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-7272-010-4. s. 7.

32 KAŇKA, P. *Abeceda homosexuality. 004* [online]. 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: http://www.004.cz/storage/abeceda_homosexuality.pdf.

33 *Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. s. 154.

Československo tak předběhlo o více jak sto let. Na základě těchto údajů je zřejmé, že legalizace homosexuality závisela na politickém režimu či náboženském vyznání v konkrétním státě méně, než by se mohlo usuzovat.

Teoretici Waaldijk i Heinze do fáze dekriminalizace zahrnovali také zrovnoprávnění věkové hranice homosexuálního konsenzuálního styku s heterosexuálním. Kurt Krickler stanovení rovného věku pro beztrestnost sexuálních styků vymezil jako zvláštní fázi následující samotné fázi dekriminalizace homosexuálních styků. Jako důvod uváděl především to, že v případech některých států nejde o simultánní procesy, ale často mezi nimi existuje delší časový interval. Příkladem může být Česká republika, kde byl stanoven rovný věk mezi heterosexuálními a homosexuálními styky až téměř tři desetiletí po odtrestnění homosexuálních styků, konkrétně v roce 1990. První evropskou zemí, která přijala zákony vyrovnávající hranici minimálního věku obou styků, bylo Nizozemí v roce 1971³⁴. V některých zemích nestejné věkové hranice pro pohlavní styk nikdy neexistovaly. Jako příklad je možné uvést Turecko, Itálii či Polsko.

Na základě statistik agentury ILGA je zřejmé, že doposud (únor 2013) nedošlo ke sjednocení minimální věkové hranice pro legální homosexuální a heterosexuální pohlavní styk na Kypru, Gibraltar a v Řecku³⁵, což porušuje článek 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

3.2.2 Situace ve světě z pohledu dekriminalizace homosexuálních styků

Pokud jde o Spojené státy, ještě v roce 1994 zde bylo 23 států, kde byly homosexuální styky trestné.³⁶ V současnosti jediným státem Severní Ameriky, kde je rozdílná hranice pro konsenzuální homosexuální styk mezi heterosexuály a

³⁴ Tamtéž, s. 155.

³⁵ Age of Consent Laws. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2012-11-01]. Dostupné z: <http://ilga.org/>.

³⁶ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 51.

homosexuály, je Kanada. V Jižní Americe je to Chile, Surinam a Paraguay. Z celého amerického kontinentu zůstávají homosexuální styky trestné v Guyaně, a to pouze pro mužskou populaci.³⁷

Kdybychom se podívali dále za evropské hranice, zjistili bychom, že v některých státech Afriky a Asie je situace pro homosexuální menšinu stále velmi kritická. Homosexuální jednání je postižitelné trestem smrti v Íránu, Jemenu, Mauretánii, Nepálu, Nigérii, Saudské Arábii, Somálsku a Súdánu. Podle dostupných zdrojů je homosexuální jednání trestáno smrtí také v Mali, kde na počátku letošního roku 2013 se díky zásahu francouzských vojsk trestu smrti vyhnuli dva muži, kteří k němu byli odsouzeni za homosexuální styk.³⁸ V Ugandě je údajně zavedení trestu smrti pro homosexuály dokonce žádoucí i ze strany veřejnosti.³⁹

V Asii je také stále několik států, kde jsou projevy homosexuality trestné. Obecně jde o velmi tvrdé tresty jako je vyhoštění, dlouhodobé odnětí svobody až doživotí, těžké tělesné tresty nebo trest smrti shozením z výšky či pohřbení zaživa. Takové tresty potkávají homosexuální jedince v Afghánistánu, Bahrajnu, Bangladéši, Bhútánu, Indii, Indonésii, Malajsii, Pákistánu, Singapuru, Turkmenistánu nebo na Nové Guinei.⁴⁰ Naopak Izrael s městem Tel Aviv je považován za jeden z nejpokrokovějších a nejtolerantnějších států vůči LGBT komunitě na Blízkém východě.⁴¹

Konkrétní údaje o jednotlivých zemích z celého světa je možné nalézt na webových stránkách www.ilga.org mezinárodní nevládní organizace ILGA-Europe,

37 Laws prohibiting discrimination on grounds of sexual orientation. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2012-12-16]. Dostupné z: <http://ilga.org/ilga/en/countries/GUYANA/Law>.

38 Dva muži zachráněni před popravou kvůli gay sexu. In: *Lui-magazine* [online]. 2012 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: <http://www.lui-magazine.cz/novinky/item/1301-dva-mu%C5%BEi-zachr%C3%A1n%C4%Bni-p%C5%99ed-popravou-kv%C5%AFli-gay-sexu>.

39 Uganda chce trestat homosexualitu smrtí. Zákon přijme ještě letos. *Lui-magazine* [online]. 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://w.lui-magazine.cz/novinky/item/1119-uganda-chce-trestat-homosexualitu-smrt%C3%AD-z%C3%A1kon-p%C5%99ijme-je%C5%A1t%C4%9B-letos>.

40 Asia. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://ilga.org/ilga/en/organisations/ILGA%20ASIA>.

41 Culture and leisure: Tel Aviv, the final gay frontier. *Ynetnews* [online]. 2013 [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <http://www.ynetnews.com/home/0,7340,L-3083,00.html>.

kteřá začleňuje téměř 400 organizací z 49 evropských zemí. Svou nezávislou činnost zahájila roku 1996 za účelem obhajoby lidských práv a rovnosti LGBT osob na evropské úrovni.⁴²

3.2.3 Antidiskriminační legislativa

V momentě, kdy došlo na základě zrušení trestnosti homosexuálních styků ke zrovnoprávnění homosexuálních a heterosexuálních jedinců v sexuální rovině, otevřelo se další spektrum oblastí, v nichž byli (a často stále jsou) příslušníci homosexuální menšiny diskriminováni. Pro Waaldijka i Kricklera představuje antidiskriminační politika fázi druhou, v práci Ericha Heinze se setkáváme s tzv. modelem částečného uznání, jehož podstatou jsou právě antidiskriminační právní normy. Již v osmdesátých letech některé evropské státy ustanovily jako trestnou diskriminaci homosexuálních jedinců v jakýchkoliv oblastech společenského života. Konkrétně šlo o Francii (1985), Dánsko a Irsko (1989), Nizozemí (1992), Norsko (1993) a o rok později také Švédsko.⁴³

V roce 1994 byla vydána významná rezoluce Evropského parlamentu v oblasti práv homosexuálů, která kromě zákazu diskriminace vyzývala členské státy k realizaci legislativních opatření na ochranu soužití homosexuálních párů. Většina evropských zemí je vázána k ochraně lidských práv a potírání všech druhů diskriminace prostřednictvím mezinárodně závazných spisů. Mezi nejvýznamnější patří Amsterdamská smlouva z roku 1997 a Charta základních práv Evropské unie z roku 2000.

V současné době mají zákaz diskriminace na základě sexuální orientace výslovně zakotven v Ústavě pouze Portugalsko a Švédsko. Právní řád třinácti

42 What is ILGA-Europe?. *Ilga Europe: Equality for lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people in Europe*[online]. 2013 [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: http://www.ilga-europe.org/home/about_us/what_is_ilga_europe.

43 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 51.

evropských států a jednoho teritoria zakazuje tutéž diskriminaci pouze v zaměstnání.⁴⁴ Tyto státy však často mají zákaz diskriminace z důvodu sexuální orientace upraven v některém ze státoprávních dokumentů. V případě České republiky je to Listina základních práv a svobod, konkrétně článek 3 odst. 1. Kromě České republiky se jedná o Bosnu a Hercegovinu, Černou Horu, Estonsko, Gruzii, Itálii, Kypr, Litvu, Makedonii, Maltu, Polsko, Rakousko a Řecko. Členské země Evropské unie také přijaly směrnici Rady č. 2000/78/ES pracovněprávní vztahy upravující. Působnost stávajících antidiskriminačních právních norem se v jednotlivých zemích liší, avšak ve většině evropských států je postupně rozšiřována i na další oblasti.

Přijetím antidiskriminační legislativy tak státy na základě Waaldijkovy i Heinzovy teorie vstupují do druhé, v případě Kricklerovy teorie do třetí fáze procesu uznávání práv homosexuálů.

3.2.4 Právní úprava homosexuálních svazků

Ve chvíli, kdy je již právně vyřešena otázka postavení homosexuálního jedince, se v mnoha evropských zemích otevírá politická diskuze na téma homosexuálních svazků. V současnosti je již běžné, že jednotlivé státy mají v rámci svých právních řádů regulované vztahy mezi heterosexuálními jedinci. Stále však není ani ve všech evropských státech samozřejmostí, že je v jejich právních řádech obsažena úprava i vztahu homosexuálního. Příkladem může být Itálie, Polsko, Slovensko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Ukrajina a další východoevropské a baltánské státy.⁴⁵

Obecně fáze právního uznání partnerských vztahů stejnopohlavních párů pro Waaldijka a Kricklera představuje fázi poslední, pro Heinze tzv. model širokého uznání,

44 ILGA-Europe map on legal situation for LGB people in Europe (July 2009). *Ilga Europe: Equality for lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people in Europe* [online]. 2013 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: http://www.ilga-europe.org/home/publications/reports_and_other_materials/ilga_europe_map_on_legal_situation_for_lgb_people_in_europe_july_2009.

45 Marriage or Substitutes to Marriage. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://ilga.org/>.

který je však předstupněm tzv. modelu plného uznání. Také pro Mgr. Andreu Baršovou zabývající se problematikou lidských práv včetně otázky postavení menšin pozitivní právní úprava soužití dvojic stejného pohlaví představuje završení zrovnoprávnění homosexuálních svazků s heterosexuálními a dává jim jak symbolické uznání společnosti, tak reálnou právní ochranu.⁴⁶ Baršová ve své práci dále poukazuje i na některé společensko-právní okolnosti, které musejí být splněny, aby mohlo dojít k legalizaci stejnopohlavních svazků. Především upozorňuje na důležitost vlastní sexuální politické identity homosexuálů, bez níž by nebyl umožněn vznik jejich moderního politického hnutí.

V Evropě se můžeme setkat s různými právními úpravami soužití homosexuálních partnerů, jejich charakteristika je obsahem následující kapitoly. Existující modely právní regulace homosexuálních vztahů jsem pro lepší přehlednost rozdělila do tří skupin. V jejich definici jsem zvolila pořadí na základě toho, jaká práva a povinnosti pro zúčastněné partnery uzavřením konkrétního svazku vznikají, a postupovala tak až k modelu, jež je ekvivalentem heterosexuálního manželství. Na základě Waaldijkovy teorie je důležité si uvědomit, že zavedení některého z právně slabších modelů nemusí být konečnou alternativou, nýbrž dočasnou fází vývoje, jehož cílem je otevření manželství homosexuálním pářům.⁴⁷

3.2.4.1 Nesezdané soužití

První skupina se týká nesezdaných soužití homosexuálních párů a obecně je možné říci, že právní situace pro tyto páry je napříč evropskými státy dosti různorodá. V Evropě se můžeme setkat s formou tzv. kohabitace a formou společné domácnosti, tzv. konkubinátem. Obě jsou přístupné všem jedincům bez ohledu na sexuální orientaci,

⁴⁶ BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 176.

⁴⁷ BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 179.

tzn. jak homosexuálním tak heterosexuálním párům. V obou případech základními posuzovacími kritérii jsou doba společného soužití či běžný sexuální a emocionální život. Ani v jedné zemi zákon neumožňuje adopci.

Kohabitace

Tato forma právního zakotvení obecně často aplikuje zákon, který reguluje vztahy mezi nesezdanými heterosexuálními páry, na homosexuální partnerství. Ve většině států, kde tato právní úprava existuje, jsou zákonem upraveny jednotlivé aspekty partnerství, jako je majetek, bydlení, dědictví, apod. V Evropě jde o model poměrně rozšířený. Mezi státy, kde je model uplatňován, patří například Holandsko, Švédsko či Velká Británie.⁴⁸

Konkubinát

Tento cizí název označuje model společné domácnosti a v Evropě se s ním můžeme setkat ve dvou případech, a to Maďarska a Portugalska.⁴⁹ Zákon, který víceméně imituje český institut druha a družky, byl v Maďarsku schválen v roce 1996, ačkoliv prvotní ambice ze strany Ústavního soudu sahaly až k uzákonění partnerství osob stejného pohlaví. K jejich naplnění a uzákonění registrovaného partnerství zde došlo až v roce 2009. Portugalsko si schválením podobného zákona roku 2001 získalo prvenství v existenci právní úpravy homosexuálních vztahů mezi jihoevropskými zeměmi. Obecně se dá říci, že portugalská verze nepřináší homosexuálním partnerům takové výhody, jako v Maďarsku.⁵⁰

3.2.4.2 Model registrovaného partnerství

Registrované partnerství se od předchozích forem liší tím, že může být většinou

48 Právní úprava postavení sexuálních menšin v evropských zemích. *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva* [online]. 2009 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://lgbt.poradna-prava.cz/pravni-uprava.html>.

49 OTÁHALOVÁ, L. *Registrované partnerství nebo manželství osob stejného pohlaví*. Brno, 2004. Diplomová práce. PF MU. s. 61.

50 BARTOŠOVÁ, S. *Institucionalizace alternativních forem soužití v Evropě*. Brno, 2008. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/81512/pravf_m/. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. s. 33.

uzavřeno pouze homosexuálním párem, pro který tak vznikají práva i povinnosti srovnatelné s těmi, které plynou pro manžele (slovo většinou je zde uvedeno proto, že toto neplatí pro francouzský zjednodušený model registrovaného partnerství ani model holandský). Proto se dá říci, že registrované partnerství je instituce, která je manželství nejbližší. Rozdílně se však často staví k otázce rodičovství. Přesto je ale možné nalézt v Evropě státy, které se k rodičovství homosexuálních párů staví pozitivně a vstup do registrovaného partnerství ho nevylučuje. Na rozdíl také od předchozích modelů, pro jejichž vznik neexistuje žádný úřední dokument, vstup do registrovaného partnerství je podložen certifikátem o partnerství.

V každém ze států je registrované partnerství realizováno na základě více či méně podobných právních norem a na základě této podobnosti jsem rozlišila tři základní modely. Jedná se o model severský, holandský a francouzský. Některé státy kompletně neodpovídaly žádnému modelu, a proto jsou uvedeny samostatně. V některých státech byl již model registrovaného partnerství překonán a tato instituce byla nahrazena možností vstupu do stejnopohlavního manželství, v jiných koexistují oba tyto modely (např. Nizozemí).⁵¹

3.2.4.2.1 Severský model

Severské země Evropy jsou vyspělé v mnoha ohledech a oblast práv homosexuálních párů patří mezi ně. Dokonce jim v této sféře náleží prvotní postavení, protože tento model je možné považovat za nejdéle existující. Vzhledem k tomu, že zákony schválené ve skandinávských státech vykazovaly podobné znaky, je možné je zařadit do jedné skupiny klasifikované jako tzv. severský model. Je pro něj charakteristické, že je určen výlučně osobám stejného pohlaví. V otázce cizinecké

⁵¹ Homosexuální sňatky: Nizozemsko následovalo již devět zemí. *Česká televize: Svět* [online]. 2013 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/119809-homosexualni-snatky-nizozemsko-nasledovalo-jiz-devet-zemi/>.

problematiky byl nakloněn i partnerství dvou cizinců a již od svého schválení vykazoval trend k dalšímu vývoji a postupnému odbourávání výjimek.⁵²

Státem, který jako první na světě legalizoval tento typ svazku pro homosexuální jedince, bylo Dánsko, a to roku 1989. Dá se říci, že pro registrované partnery plynou naprosto stejná práva a povinnosti jako pro manžele. Výjimkou byla nemožnost společné adopce partnerů, však registrovaný partner měl právo adoptovat dítě druhého partnera. O čtyři roky později došlo k legalizaci registrovaného partnerství také v Norsku. Ani zde nebyla možná společná adopce. Následující rok byl zákon o registrovaném partnerství zpřístupněn také homosexuálním párům ve Švédsku. O této zemi jsem již hovořila v souvislosti s kohabitací, jež institucionalizovala partnerství homosexuálních párů ještě před schválením zákona o registrovaném partnerství. Zákon se sešel s podporou i na Islandu, a to roku 1996. Zajímavé je, že na rozdíl od předchozích států zde společně s registrací partneri nabývali právo adoptovat dítě. Ve stejném roce byl zákon přijat i v Grónsku. Posledním severským státem, který přijal právní úpravu registrovaného partnerství, bylo Finsko. Stalo se tak roku 2001. Možnost adopce je zde vyloučena, avšak registrovaným partnerkám je umožněno umělé oplodnění. V současné době již ve všech zmíněných severských státech kromě Grónska a Finska došlo k uzákonění manželství stejnopohlavních párů, a těmto párům je zde umožněna i společná adopce.⁵³ Do severského modelu je řazen i zákon o tzv. životním partnerství, který byl roku 2001 schválen v Německu. Na rozdíl od skandinávských zemí tento zákon paušálně neodkazuje na manželství, nýbrž upravuje jednotlivé právní předpisy.

52 BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 177.

53 Adoption by couples. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://ilga.org/>.

3.2.4.2.2 *Holandský model*

Nizozemí jsem zařadila do samostatné skupiny, protože zákon o registrovaném partnerství se zde od prvního modelu liší tím, že je přístupný nejenom homosexuálním, ale také heterosexuálním partnerům. Již od svého schválení roku 1998 se v Nizozemí zákon setkal s vysokým zájmem především ze strany homosexuálních partnerů. Zajímavé je, že po tom, co v Nizozemí byla umožněna přeměna manželství v registrované partnerství, zde vzrostl počet registrovaných párů za účelem snadnějšího rozvodu.⁵⁴ V rámci holandského modelu zákona je párům umožněna adopce i umělé oplodnění a po stránce práv a povinností se nijak zásadně neliší od těch, která náleží manželům. V roce 2005 došlo ke schválení podobného zákona také v Andoře.⁵⁵

3.2.4.2.3 *Francouzský zjednodušený model*

Tento model, jak už jeho název napovídá, nachází své uplatnění ve Francii, ale z hlediska jeho charakteristiky je k němu možné přiřadit také zákon, jež je součástí belgického a lucemburského právního řádu. Stejně jako předchozí model ani tento není primárně určen homosexuálním párům. Svojí podstatou je velice podobný maďarskému či portugalskému konkubinátu. V případě francouzského tzv. občanského paktu solidarity z roku 1999 je partnerství chápáno jako smlouva, kterou mohou uzavřít jedinci opačného i stejného pohlaví, kteří nemohou nebo nechtějí vstoupit do manželství.⁵⁶ Podle některých názorů je to zákon, který podporuje spíše pluralitu životních stylů než rovnoprávnost gayů a lesbiček.⁵⁷ Přívlastek "zjednodušený" má své

54 Setkání GLL s Keesem Waaldijkem. *Komunita web2* [online]. 2013 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: http://komunita.web2.cz/rp-waaldijk/040704_setkani.phtml.

55RP ve světě. *Gay iniciativa* [online]. 2011 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=374>.

56 OTÁHALOVÁ, L. *Registrované partnerství nebo manželství osob stejného pohlaví*. Brno, 2004. Diplomová práce. PF MU. s. 60.

57 BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 178.

opodstatnění: jak vznik, tak zánik partnerství je jednoduchý právní akt ve formě pouhého oznámení a sepsání smlouvy, která nemění osobní stav partnerů. Vstup do této formy partnerství nevylučuje uzavření manželství. Ve svém důsledku pro registrované partnery vstup do tohoto partnerství sebou nepřináší velké množství práv ani povinností. Jsou vyloučeni z dědických práv i z možnosti adoptovat děti. Z francouzského modelu vychází také zákon schválený v roce 1999 v Belgii. Inspiraci v něm našlo i Lucembursko, kde k jeho schválení došlo v roce 2004.

3.2.4.2.4 *Ostatní státy*

Další státy, které institucionalizovaly svazek homosexuálních párů na úrovni registrovaného partnerství, jsou následující: Španělsko (1998), Portugalsko (2001), Chorvatsko (2003), Velká Británie a Švýcarsko (2005), v následujícím roce Česká republika a Slovinsko, Maďarsko (2009) a Rakousko (2010). Ostatní evropské státy právní úpravou homosexuálního vztahu v podobě registrovaného partnerství ve svých právních řádech nedisponují. Jedná se především o východoevropské země, ale například také Itálii nebo Slovensko.⁵⁸

3.2.4.3 *Model občanského manželství*

Některé evropské státy již v oblasti rovnoprávnosti homosexuálních a heterosexuálních vztahů dosáhly pomyslného cíle a legislativně uzákonily manželství pro stejnopohlavní páry. Tato právní forma uznání homosexuálních dvojic se někdy nazývá též jako skandinávský model. Podle tohoto modelu je manželství homosexuálů bezvýhradným ekvivalentem heterosexuálního manželství, včetně oblasti rodičovství.

⁵⁸ Slovenští homosexuálové se hned tak brát nebudou. *Česká televize: Svět* [online]. 2013 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/201607-slovensti-homosexualove-se-hned-tak-brat-nebudou/>.

3.2.4.3.1 *Institut manželství*

Manželství je velice specifický společensko-právní institut. V dřívějších dobách se jednalo o svazek ekonomický. Dnes je základním předpokladem vstupu do manželství emocionální pouto mezi partnery. Jeho podoba se tedy mění. Jak daleko ale tyto změny mohou zajít a může být homosexuální manželství postaveno naroveň heterosexuálnímu? Na to si asi musí udělat každý názor sám. V současnosti v oblasti práv homosexuálů rozhodně nenalezneme společně s tématem adopcí více kontroverzní téma.

Přestože v této části vycházím z české legislativy, myslím si, že je možné ji použít jako obecný model toho, co manželství pro západní kulturu představuje. Z právního hlediska je manželství chápáno jako dlouhodobé životní společenství muže a ženy, pro které se dobrovolně rozhodli a na jehož základě vznikají práva a povinnosti manželů.⁵⁹ Pro manžele tak kromě základních povinností jako žít spolu, pomáhat si, být si věrni či společně pečovat o děti vznikají i další právní důsledky jako společné jmění, nájem bytu či dědické právo. Je zasahováno i do dalších oblastí, jako je pracovní právo nebo právo sociálního zabezpečení. Výčet práv a povinností je samozřejmě mnohem širší a v kompletní podobě ho nalezneme v § 18 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

Základní znaky manželství bych na základě tohoto zákona shrnula následovně:

- vzniká a zaniká jen zákonem předepsaným způsobem
- je uzavřeno svobodně a dobrovolně
- je založeno na principu monogamie
- je rovnoprávným vztahem
- může být uzavřeno pouze mužem a ženou

Jak je vidno na první pohled, již ze samotného tradičního chápání manželství je

⁵⁹ VACULÍKOVÁ, V. *Teoretickoprávní aspekty zakotvení institutu soužití osob stejného pohlaví v právním řádu České republiky*. Právnická fakulta, 2003. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. s. 24. Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/index-31.htm>.

stejnopohlavní pár z možnosti vstupu do manželství vyloučen. Proč tomu tak je? V následující podkapitole se podíváme na argumenty, které nerovnost mezi heterosexuálními a homosexuálními partnerstvími podporují.

3.2.4.3.2 *Argumentace proti manželství pro homosexuální páry*

Ve většině zemí euroamerické společnosti, kromě těch, kde již bylo manželství homosexuálním párům zpřístupněno, panuje živá diskuze nad tím, zda umožnit homosexuálním párům uzavírat sňatek či nikoliv. Pokusila jsem se vytyčit nejčastější argumenty proti umožnění vstupu těmto párům do manželství, které se napříč společnostmi objevují, a následně na ně adekvátně reagovat.

Argument číslo 1:

Manželství je chápáno jako společenství jednoho těla.

Tento názor obhajuje tělesnou jednotu manželů, která představuje jeden reprodukční celek vycházející z pohlavní komplementarity muže a ženy.⁶⁰ Díky ní tak při každém „manželském aktu“ dochází k dokonalému spojení mezi partnery. Stejně tak je tomu u savců a na stejném principu to funguje i v přírodě. Dvě ženy ani dva muži se pohlavně spojit nemohou, a proto tyto páry pak bývají často radikálními názory odsuzovány k celibátu.⁶¹

Protiargument zastánců stejnopohlavního manželství je možné shrnout takto: manželství není pouze spojení dvou pohlavně komplementárních partnerů, tělesné intimní sblížení nemusí mít nutně podobu „aktu“ a i když je sexuální život manželů jeho součástí, není to jeho podstatou. Tou je především jeho emoční stránka. Homosexuální milostný styk se neliší od heterosexuálního, ten taky není vždy motivován k plození.⁶² A co je důležité - samotné partnerství dospělých jedinců má svoji

60 GEORGE, R. P. *Co je a co není manželství*. Praha: Občanský institut, 2010. ISBN 978-80-86972-61-9. s. 3.

61 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 45.

62 GEORGE, R. P. *Co je a co není manželství*. Praha: Občanský institut, 2010. ISBN 978-80-86972-61-9. s. 4.

sociologickou hodnotu, která by se měla chránit.⁶³ Pokud jde o spojitost s přírodou, je dokázáno, že zde je homosexualita naprosto běžnou záležitostí.⁶⁴

Argument číslo 2:

Základním účelem manželství je reprodukce a výchova dětí.

Tento argument úzce souvisí s předchozím, a protože je zakotven v zákoně § 1 odst. 2 zákona o rodině, je také považován za argument nejsilnější. Jeho znění je zde následující:

„Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.“⁶⁵

Pro zastánce manželství pro homosexuální páry není odpověď příliš složitá. Navrhují účel výchovy dětí připustit jako jeden z bazálních, nikoliv ale jako jediný nebo také ne vždy nutně obsažený. Existuje přeci spousta manželských neplodných párů, které taktéž mohou do manželství vstoupit. A tyto páry tento účel také nesplňují. Ptám se tedy: proč nepřístupovat stejně ke stejnopohlavním párům? A opět dodávám – stát by měl přeci ochraňovat partnerství jako takové. A pokud jde o kompetenci homosexuálních rodičů, v současnosti neexistují žádné studie, které by prokazovaly, že homosexuální rodiče by byli v jakémkoliv ohledu k výchově dětí nevhodní.⁶⁶

Argument číslo 3:

Homosexuální partnerství není natolik stabilní jako heterosexuální.

Tento argument je také často uváděn jako jeden ze základních rozdílů mezi homosexuálním a heterosexuálním partnerstvím. Neschopnost homosexuálů vytvořit stabilní partnerský vztah je odůvodňována vysokou promiskuitou, především

63 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 114.

64 Homosexualita je u zvířat velmi častým jevem. *Gay iniciativa* [online]. 2006 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=739>.

65 Zákon č. 94/1963 Sb.: Zákon o rodině. *Zákony ČR* [online]. 2013 [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-sb-zakon-o-rodine.html>.

66 Netradiční rodina: Američtí pediatři podpořili homosexuální manželství. *Týden* [online]. 2013 [cit. 2012-11-17]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zdravi/vztahy/americti-pediatři-podporili-homosexuální-manželství_264866.html.

v partnerství dvou mužů. Jak uvádí Brzek a Pondělíčková⁶⁷, tato labilita mužských dvojic je přisuzována rychleji klesající erotické přitažlivosti, někdy také nedostatečnému dimorfismu, kdy partneři nemají tolik možností se doplňovat. Mužská sexualita je více určována biologickými potřebami než citovými. Tato poloha vytváří jakýsi protipól potřebám žen, jejichž vztah je obecně charakterizován vyšší mírou intimity uvnitř vztahu, větší soudržností, potřebou domova a stabilnějšího vztahu. Podle Poláškové⁶⁸ stabilní a trvalý partnerský vztah představuje pro lesby obdobně jako pro heterosexuální populaci jeden ze základních předpokladů harmonického života. Stabilita homosexuálního partnerství však může být podle Brzka a Pondělíčkové⁶⁹ ovlivněna tím, že homosexuální partneři nežijí v rodině, ale jen ve dvojici. Péče o děti se stává pro heterosexuální pár důležitým společným závazkem a podle Možného⁷⁰ manželství drží pohromadě právě děti. V homosexuálním vztahu toto pouto často chybí, což je dělá ještě křehčími. Značný podíl na nestabilitě partnerských homosexuálních vztahů má nepochybně stále poměrně odmítavý postoj společnosti k homosexuálům vůbec. Často tento negativní přístup veřejnosti podporuje vyšší intimitu homosexuálního vztahu.⁷¹ Ve společnosti, kde neexistuje žádný společenský či legislativní tlak, není stabilita těchto homosexuálních vztahů podporována. Jsem toho názoru, že legislativní rámec, který odráží a zároveň určuje přístup členů společnosti, v tomto případě hraje velkou roli. Proto homosexuální partneři usilují o právní zrovnoprávnění svých svazků s těmi heterosexuálními – chtějí požívat stejná práva a povinnosti, které náleží manželskému páru, a svůj vztah postavit na tutéž úroveň.

67 BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví*. Praha: Scientia Medica, 1992. ISBN 80-85526-03-4. s. 50.

68 POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6. s. 26.

69 BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví*. Praha: Scientia Medica, 1992. ISBN 80-85526-03-4. s. 56.

70 MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8. s. 223.

71 POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6. s. 138.

Dožadují se ochrany svého vztahu, která by jim měla být poskytnuta ve stejném měřítku, jako je tomu v případě manželství, jež je rovněž odvozováno od osobního a emocionálního vztahu manželů. Pokud bychom souhlasili s tvrzením Brzka a Pondělíčkové⁷², že „*Homosexuální partneři žijí většinou sami, odloučení od rodiny. Jejich vztahy nenarušují konflikty vůči dětem ani konflikty s tchyní či tchánem. Zároveň jim však chybí zázemí rodiny, její pomoc v obtížích, opora při řešení vlastních problémů.*“, nabízí se otázka: Proč těmto párům neposkytnout větší legislativní oporu, která by stabilitu homosexuálních partnerských vztahů zcela jistě podporovala?

Argument číslo 4:

*Zpřístupnění manželství homosexuálním párům by znamenalo otevření cesty polygamii, bigamii či sodomii.*⁷³

Tento argument usuzuje totožně o manželství pro homosexuály, stejně jako o alternativních formách života v západní společnosti neuznávaných. Také v České Republice bylo v průběhu schvalování zákona o registrovaném partnerství možné vyslechnout podobné názory. Na některé z nich upozorňuji v kapitole věnované přístupu politiků k zákonu o registrovaném partnerství.

Argument číslo 5:

Legalizace homosexuálního manželství je obecnou hrozbou „tradiční“ rodině.

Tento názor dává do přímé souvislosti legalizaci manželství pro homosexuální páry s nárůstem případů mimomanželské nevěry, počtu nemanželských dětí a poklesem míry uzavírání heterosexuálních manželství.

Argumenty 3 a 4 jsou pro mě velice těžko uchopitelné, protože podle mého názoru postrádají jakýkoliv reálný základ, přesto je stále možné se s nimi setkat. První z nich podpořil v rozhlasovém vysílání na konci roku 2012 například lyonský kardinál

⁷² BRZEK, A., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví*. Praha: Scientia Medica, 1992. ISBN 80-85526-03-4. s. 75.

⁷³ *Na obranu manželství*. Praha: Občanský institut, 2011. ISSN 978-80-86972-75-6. s. 8.

Philippe Barbarin.⁷⁴ V každém případě země, ve kterých již u uzákonění manželství pro homosexuální páry došlo, jsou příkladem toho, že obávat se podobných katastrofických scénářů je bezdůvodné.

3.2.4.3.3 *Situace ve světě*

Jak jsem již uvedla v kapitole 3.1, Nizozemí bylo historicky prvním státem, který výrazně změnil pohled na manželství a roku 2000 zpřístupnil tuto instituci také homosexuálním párům. Provdat se či oženit za partnera stejného pohlaví je v současnosti kromě Nizozemí možné v těchto zemích Evropy: Belgii (od roku 2003), ve Španělsku (od roku 2005), Švédsku⁷⁵ a Norsku (od roku 2009), v Portugalsku a na Islandu⁷⁶ (od roku 2010) a v Dánsku (od roku 2012). Začátkem roku 2013 na seznam přibýly ještě dvě země, a to Francie, kde došlo ke schválení zákona i přes silné protesty, které od začátku roku panovaly nejenom v hlavním městě.⁷⁷ Ke zrovnoprávnění homosexuálních svazků došlo i ve Velké Británii. Také zde zákon o zpřístupnění manželství pro homosexuální páry společnost výrazným způsobem názorově rozdělil, ale i přes odpor vládních konzervativců a církve došlo na počátku února k jeho schválení. Zákon nabyde platnosti roku 2014, kdy budou moci homosexuální páry uzavírat jak občanské, tak i církevní sňatky.⁷⁸ Ve většině uvedených států došlo před uzákoněním manželství k legalizaci registrovaného partnerství, což pro registrované páry znamená, že mají možnost vstoupit do řádného manželského svazku. Ve všech

74 Manželství homosexuálů otevírá dveře incestu a mnohoženství. *Res Claritatis* [online]. 2012 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://res.claritatis.cz/zpravy/evropa/manzelstvi-homosexuálu-otevira-dvere-incestu-a-mnohozenství/5942>.

75 Gayové a lesby ve Švédsku už mohou uzavírat manželství. *Aktuálně: Zahraničí Evropa* [online]. 2013 [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=633688>.

76 Iceland passes gay marriage law in unanimous vote. *Reuters* [online]. 2013 [cit. 2012-02-29]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2010/06/11/us-iceland-gaymarriage-idUSTRE65A3V020100611>.

77 Sňatky homosexuálů dostaly ve Francii zelenou. *Aktuálně Centrum* [online]. 2013 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=771238>.

78 Britští poslanci odsouhlasili manželství homosexuálů. *Česká televize: Svět* [online]. 2013 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.ceskatelivize.cz:8001/ct24/svet/213780-britsti-poslanci-odsouhlasili-manzelstvi-homosexuálu/>.

zmíněných zemích šla legalizace homosexuálního manželství ruku v ruce také s možností adoptovat děti.

Pro úplnost bych ještě chtěla dodat, že z celosvětové perspektivy je homosexuální manželství legální na americkém kontinentě ještě v Kanadě (od roku 2005), v Mexiko City jakožto hlavním městě Mexika (od roku 2009), ačkoliv na konci roku 2012 mexický Nejvyšší soud schválil homosexuální manželství na celonárodní úrovni.⁷⁹ Dále byl zákon schválen v některých státech USA (např. Massachusetts, New York, Washington, Maine nebo Maryland) a v Argentině (od roku 2010). Na africkém kontinentě mohou homosexuální páry vstoupit do manželství pouze v Jihoafrické republice, a to od roku 2006.

Státy, které tímto způsobem institucionalizovaly svazky homosexuálních párů včetně práva adopce se tak dostaly do poslední fáze Waaldijkovy klasifikace procesu práv homosexuálů. Po legislativní stránce zde tak došlo ke kompletnímu zrovnoprávnění homosexuálních a heterosexuálních jedinců. Také v případě Heinzovy teorie se podle mého názoru tyto státy dotýkají poslední příčky a spadají tak již do modelu plného uznání.

⁷⁹ Mexican Supreme Court rules for marriage equality. *Salon* [online]. 2013 [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: http://www.salon.com/2012/12/06/mexican_supreme_court_rules_for_marriage_equality/.

4 Homosexuální komunita v České republice

V následující kapitole se budu věnovat legislativnímu vývoji na našem území z pohledu přiznávání práv homosexuálů a emancipačnímu hnutí, které vyvrcholilo v legalizaci institutu registrovaného partnerství, zatím nejvýraznější úspěch gay a lesbického emancipačního hnutí. Dále nastíním postoj veřejnosti a politické reprezentace k partnerství homosexuálních párů, a to nejprve registrovanému partnerství a poté eventualitě zpřístupnění občanského manželství pro homosexuální páry.

4.1 Prvotní snahy o emancipaci homosexuality

Pojmem „emancipace homosexuality“ lze rozumět úsilí o vyhlazování rozdílů mezi psanými i nepsanými právy homosexuálů a heterosexuálů. Toto úsilí bylo a je vynakládáno ze strany homosexuálních aktivistů či heterosexuálních odborníků. Nejprve bych však ráda představila legislativní rámec a stručně nastínila celkovou situaci homosexuálních lidí na našem území v době platnosti § 129 b) trestního zákona mezi lety 1852 – 1950. Tento zákon definoval jako „smilstvo proti přírodě“ veškeré způsoby „smilstva“ se zvířaty či osobami stejného pohlaví. V zákoně nebylo obsaženo žádné bližší upřesnění toho, jaké konkrétní jednání je za toto „smilstvo“ považováno. Seidl však uvádí⁸⁰, že soudem vydaná rozhodnutí vytvořila stav, kdy byl trestný každý projev homosexuální erotiky. Trestem pro člověka podezřelého z homosexuálních styků potom byl podle § 130 těžký žalář od jednoho do pěti let. Počet obžalovaných se každoročně pohyboval v řádu desítek až stovek a reálná doba odsouzení spíše v počtu několika měsíců. Samozřejmě se míra perzekuce homosexuálů odvíjela i od aktuálního společensko-polického dění. Především v meziválečném období a během druhé světové války se míra perzekuce homosexuality zvýšila. Lze však pozorovat, že soudy často braly homosexuální styk jako málo závažnou věc a udělovaly pouze podmíněčné tresty.

80 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 25.

Na tomto pozadí vznikaly první snahy o dekriminalizaci homosexuality (a tedy zrušení zmíněného § 129 b) trestního zákona) a boj za práva homosexuálů na našem území, jež nacházelo svou inspiraci v německém hnutí. Zpočátku měla veškerá emancipační činnost spíše nahodilý charakter a byla dílem individuálních snah. Na tomto místě určitě stojí za zmínku následující osobnosti, jež se v tomto boji výrazně angažovaly.

Za prvního bojovníka za práva homosexuálů v západní společnosti je považován **Karl Heinrich Ulrichs** (1825-1895). Zabýval se studiem homosexuality, pro kterou zavedl pojem *uranismus*. Ve svých vydaných studiích vždy vznášel argumenty pro odrestnění homosexuality, a v roce 1867 z jeho úst poprvé na světě veřejně tento požadavek zazněl na mnichovském sjezdu. Přestože jeho úsilí nemělo žádný reálný dopad na stávající legislativu, stál u zrodu „moderního homosexuála“⁸¹, za jehož práva bojoval a nasměroval tak pozdější emancipační úsilí.

Stejně jako Ulrichs, i spisovatel maďarského původu **Karl Maria Kertbeny** (1824-1864) se veřejně snažil o změnu trestního zákona. Zabýval se také dějinami homosexuality a právě on vymyslel a poprvé použil pojem *homosexualita*, jež se stal v důsledku jeho prací nejpoužívanější, a pokořil tak i Ulrichsův *uranismus*.

Významnou roli mají také redaktoři časopisu *Moderní revue*⁸². Spisovatel a literární kritik **Jiří Karásek ze Lvovic** (1871-1951) představuje pro české homosexuální společenství důležitou postavu. Veřejně se angažoval prostřednictvím uvedeného časopisu, jež z pohledu počátečních emancipačních snah nelze opomenout. Karásek v něm reagoval na proces se spisovatelem Oscarem Wildem a postavil se tak proti všeobecnému přesvědčení, jež Wilda kritizovalo za jeho nemravné chování. Na tento případ dokonce reagoval v časopise *Naše doba* Tomáš Garrigue Masaryk, jenž

81 Biography of Karl Heinrich Ulrichs. *Duhaime* [online]. 2012 [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: <http://www.duhaime.org/LawMuseum/LawArticle-1125/Karl-Heinrich-Ulrichs-1825-1895-Germany.aspx>.

82 Moderní revue a další časopisy. *Universität Wien: Literatur im Kontext* [online]. 2012 [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <https://lic.ned.univie.ac.at/cs/node/4841>.

obecně argumentoval proti toleranci k homosexualitě. Podle mého názoru jeho vyjádření jakožto prezidenta republiky bylo možné považovat za určitou předzvěst toho, jak se bude budoucí situace z hlediska legislativy pro homosexuální občany vyvíjet.

S Karáskem se na vydávání časopisu podílel a stejnou měrou obhajoval i práva homosexuální menšiny **Arnošt Procházka** (1869-1925). Jejich vystupování v tomto časopise na konci 19. století má pro homosexualitu v českém kontextu zásadní význam, protože tak otevřeli veřejnou diskuzi na toto téma. Karásek byl také první, kdo upozornil na fakt, že trestnost homosexuality vytváří ideální příležitost k vydírání, k němuž také často docházelo. Tento argument byl později použit ještě několikrát. Právník **Václav Bouček** na jeho základě v roce 1919 prosadil zavedení institutu podmíněného odsouzení.

Osobností, jež participovaly v boji za práva homosexuálů v jeho počátcích, bylo samozřejmě podstatně více a patřily do různých oborů. Nebyli to pouze spisovatelé a právníci, jež se opírali o některé výše uvedené časopisy, ale také postavy z oblasti medicíny, jako byl například **Václav Bělohradský**. Prvotní emancipační snahy otevřely prostor i hlubšímu medicínskému zájmu zkoumání homosexuality. To čerpalo ze zahraničních studií a literatury (zejména německé) a je v té době spojeno s úsilím homosexualitu „léčit“. Z oblasti psychiatrie mohu zmínit **Huga Bondyho** (1897-1939), který stejně jako předchozí veřejně vystupoval za odtrestnění homosexuality.

4.2 První organizace

Od dvacátých let dvacátého století se objevovaly první pokusy o založení organizace sdružující homosexuální občany za účelem zasazování se o jejich společná práva. Tyto organizace měly kromě svého prioritního legislativního cíle v podobě zrušení všeobecné trestnosti homosexuality ještě další záměr, a to celkové zlepšení

situace homosexuálních občanů na celospolečenské úrovni.

První pokus o založení homosexuálního spolku v Československu proběhl v roce 1923 a inspirován německým *Vědecko-humanitárním komitétem* měl nést název Vědecko-humánní společnost. Vznik spolku byl zakázán s odůvodněním, že takový spolek by byl „pro stát nebezpečný“⁸³. O osm let později bratři Černí založili časopis *Hlas sexuální menšiny*, jehož primárním cílem bylo odtrestnění homosexuality. Jejich snaha o založení organizace za účelem artikulace politických zájmů homosexuálních občanů však opět ztroskotala na nedostatku zájmu aktivně participovat ze strany samotných homosexuálů. Až v roce 1932 byla založena *Československá liga pro sexuální reformu* (ČLSR)⁸⁴, jež sdružovala především odborníky z různých oborů, kteří poskytovali soudněznaleckou pomoc homosexuálům, kteří přišli do konfliktu s trestním zákonem. Prostřednictvím časopisu *Nový hlas* nabádala homosexuální občany k vlastnímu úsilí v boji za své zájmy. Přestože *Liga* fungovala pouhých 6 let, je možné ji považovat za nejvýraznější počín homosexuální emancipace za první republiky⁸⁵. Dalším spolkem, který na území Československa vznikl, bylo *Osvětové a společenské sdružení Přátelství* (OSSP), a to v roce 1932. Jak už název napovídá, jeho hlavním zájmem bylo zkvalitnění společenského života homosexuálů. Pod jeho hlavičkou se konaly různé společenské akce jako výstavy či plesy. Stejně jako v případě *Ligy*, i tento spolek svou činnost ještě téhož roku ukončil z důvodu lhostejnosti homosexuálních občanů. V rámci obou spolků se objevovaly snahy o začlenění také lesbické populace, nasetkaly se však s velkou odezvou.

83 FLANEL, J. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-7272-010-4. s. 432.

84 Kde budeme velkou rodinou. *Dějiny a současnost: Kulturně historická revue* [online]. 2012 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/12/-kde-budeme-velkou-rodinou-/>.

85 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 296.

4.3 Legislativní změny 20. století

Přestože byly snahy o odrestnění homosexuality na našem území zkomplikované nezájmem z vlastních řad či nacistickou okupací, přelíčení na téma homosexuálních styků čas od času pokračovala až do počátku šedesátých let. V roce 1935 došlo k úpravě trestního práva a na základě § 335 snížení doby odnětí svobody pro obviněné z homosexuálního jednání od jednoho měsíce do jednoho roku. Bylo upuštěno od trestnosti „smilstva“ se zvířaty, avšak trestnost homosexuálních styků zůstala zachována. Po osvobození Československa bylo úsilí o emancipaci homosexuality značně oslabeno a ovlivněno sovětskou politikou. V roce 1950 došlo k další novelizaci trestního zákona, a přestože byl § 129 zrušen a nahrazen § 241, v otázce trestnosti homosexuálních styků nedošlo k žádné pozitivní změně.⁸⁶ Situace se pro homosexuální komunitu začala obracet k lepšímu až po Stalinově smrti, kdy byly prvky stalinského pojetí práva v československém trestním právu podrobeny kritice, a v roce 1956 byla navržena změna stávajícího § 241. Očekávání z nástupu komunismu a jeho pozitivních legislativních důsledků bylo značné, přesto ani nyní nebyla všeobecná trestnost homosexuality zrušena, ačkoliv nový zákon sebou přinesl jistá zmírnění (např. zrušení trestnosti potratu). Novelizace zákona tak byla opět zhodnocena jako nedostatečná a snahy o zrušení stávajícího § 241, jenž homosexualitu ilegalizoval, pokračovaly následujícího roku návrhem nového zákona. Roku 1961 již došlo ke schválení návrhu zákona, který dekriminalizoval vzájemně dobrovolné pohlavní styky mezi dospělými osobami. O prosazení této novely zákona se zasloužili pražští sexuologové, především Kurt Freund a Karel Nedoma⁸⁷. Paragraf 241 byl tak zrušen a místo něj uzákoněn nový § 244, z něhož znění vyplývalo, že „*homosexuální styky osob téhož pohlaví starších*

⁸⁶ FLANEL, J. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-7272-010-4. s. 434.

⁸⁷ BRZEK, A., PONĎELÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví*. Praha: Scientia Medica, 1992. ISBN 80-85526-03-4. s. 112.

osmnácti let nejsou trestným činem, dojde-li k nim dobrovolně bez úplaty a za okolností, které nebudí veřejné pohoršení“⁸⁸. Z uvedeného textu je zřejmé, že v hranici věku pro konsensuální heterosexuální a homosexuální styk však prozatím k vyhlazení diskriminace nedošlo. Osoba starší osmnácti let, která by se tak pohlavně stýkala s osobou mladší tohoto věku, by se vystavila riziku odnětí svobody na jeden rok až pět let. Jak uvádí Janošová⁸⁹, tento zákon však neznamenal konec diskriminace a nesvobody homosexuálně zaměřených lidí. Jeho formulace navíc dávala možnost různého výkladu. Homosexuální projevy byly i nadále považovány za jednání vzbuzující veřejné pohoršení. Existence § 244 zůstala projevem trestně právní diskriminace homosexuálů v Československu a tak snahy o jeho zrušení ze stran odborníků i homosexuálních aktivistů pokračovaly.

Podle Waaldijkovy klasifikace procesu uznávání práv homosexuálů tak v Československu na počátku šedesátých let stále nebylo dosaženo ani první fáze vývoje, protože stále nebyla vyrovnána věková hranice heterosexuálního a homosexuálního konsensuálního pohlavního styku. Toto přetrvávající diskriminační ustanovení lze v kontextu Waaldijkovy teorie vnímat jako tzv. *zákon malé změny*. Jak uvádí Baršová⁹⁰, v kontextu Waaldijkovy studie se za další konkrétní příklad tohoto zákona v bývalém Československu dá považovat zákaz homosexuálních styků na veřejnosti, nebo také styků, jenž vyvolávají „veřejné pohoršení“. Na základě Kricklerova i Heinzova modelu byla v roce 1961 první fáze v procesu uznání práv homosexuálů již pokořena.

88 FLANEL, J. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-7272-010-4. s. 434.

89 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 48.

90 BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 175.

4.4 Emancipace homosexuality po roce 1989

Stejně jako v předchozí kapitole nejprve představím společensko-legislativní podmínky homosexuálních občanů a uvedu hlavní emancipační cíle po roce 1989. Pro úplnost se také stručně vrátím k situaci po roce 1961.

Přestože v tomto roce došlo k oficiální dekriminálníci homosexuality, veškeré homosexuální projevy měly i nadále značně nízkou sociální úroveň. Jak uvádí Janošová⁹¹, byly vytlačeny do parků či na veřejné toalety a měly podobu spíše anonymního „dobrodružství“. Obecně se dá říci, že do konce totalitního režimu se situace příliš nezměnila. Stále se často uplatňoval fenomén „krycích manželství“, kdy homosexuálové ze strachu uzavíraly heterosexuální svazky. Pozitivní bylo to, že se od sedmdesátých let v rámci podpory sociability homosexuálů zakládaly socioterapeutické skupiny pod vedením sexuologů či psychologů. V bývalém Československu vznikaly postupně tři, a to roku 1976 v Brně a v roce 1982 v Praze. Následně potom v roce 1988 v Praze vznikl klub *Lambda*, jenž měl charakter diskusní skupiny a pořádal různé společenské akce. Poprvé po válce aspiroval na emancipaci homosexuálů jejich uvědomělou aktivistickou činností.⁹²

4.4.1 Konkrétní směřování emancipačního úsilí

Usilování o zrovnoprávnění homosexuality se po roce 1989 a v prvních letech devadesátého století v rámci společensko-politického aktivismu soustředilo na následující cíle:

1. Vytvoření sexuální politické identity homosexuálních občanů a zaktivizování lesbické populace

Mentalita homosexuálů devadesátých let byla ovlivněna komunistickou

91 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 49.

92 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 307.

minulostí a tím pádem charakterizována přetrvávající ustrašeností, malým kolektivním sebevědomím a sklonem skrývat se. Kromě zásadních legislativních cílů potom emancipační úsilí v tomto období směřovalo na upevňování pocitu sounáležitosti příslušníků minority a jejich zapojení do života komunity a to nejlépe jako veřejně deklarovaní gayové a lesby. Stále byl totiž aktuální problém z dřívějších let v podobě nízké participace českých homosexuálů v boji za svá práva. V časopise *Soho revue* tuto situaci okomentoval Vlastimil Šmída následovně: „*Vymřeli? Ne. Oni jsou zbabělí. Jiné slovo nemohu najít.*“⁹³.

Pokud jde o lesbickou populaci, do devadesátých let dvacátého století nebyla příliš aktivní, proto jedním z důležitých aspektů emancipačního porevolučního úsilí bylo její výraznější zapojení do homosexuální komunity. V devadesátých letech se situace značně zlepšila, a to především prostřednictvím lesbické kultury, jež byla od této doby úzce spojena s lesbickým komunitním životem. Zde měla svoji důležitou roli ženská frakce *Lambdy*, takzvaný *L-klub*, a od roku 1993 sdružení s názvem *Promluv*. Hnutí se lišila ve svém zaměření. *Lambda* usilovala především o legislativní změny v podobě uzákonění institutu registrovaného partnerství, zatímco komunitní život *Promluvu* byl budován skrze kulturní činnost, pořádání víkendových pobytů apod.⁹⁴ Důležitým tématem se zde postupně stala i otázka mateřství a umělého oplodnění, kterého ženy ve druhé polovině devadesátých let začaly využívat.

2. Zvýšení medializace homosexuality a tématu HIV/AIDS a zrušení zákazu zveřejňování seznamovacích inzerátů

V souvislosti s uvolněním režimu byly v Československu vytvořeny podmínky pro postupné pronikání tématu homosexuality do celostátních tištěných médií. Další aktivisté a odborníci pod záštitou klubu *Lambda* potom verbalizovali zmíněné téma

⁹³ ŠMÍDA, V. „Lega vyzývá“. In: *Soho revue*. 2. vyd. Praha: č. 4, 1992, s. 3.

⁹⁴ Z historie lesbického hnutí v České republice. *LLK Muzeum* [online]. 2013 [cit. 2013-01-06]. Dostupné z: <http://www.lama-web.cz/llk/muzeum/historie.htm>.

v médiích jakožto společensky aktuální a doposud opomíjené téma. Již v roce 1988 se tématu homosexuality systematicky věnovalo několik autorů, kteří působili v různých periodicích. Často byly texty publikovány společně s hrozbou HIV/AIDS, ačkoliv v lékařském tisku se toto téma objevovalo již dříve. Protože se však zvyšovaly případy nakažených, téma HIV/AIDS bylo uplatňováno v argumentaci za emancipaci v tom smyslu, že změní-li se postavení homosexuálů ve společnosti, nebudou v takové míře vyhledávat rizikové sexuální chování⁹⁵. Kromě již výše uvedených periodik se téma homosexuality stalo často proklamovaným i v deníku *Tvorba* či *Rudé právo*. Homosexualita se stala také námětem pro některé televizní pořady, jako je *Tabu* nebo *Žijeme s vámi, ale...*

V roce 1984 byl vydán zákaz na uveřejňování seznamovacích inzerátů v tisku, ačkoliv tento zákaz neplatil na celém území Československa. V Praze však editoři tyto inzeráty neotiskovali bez udání legitimního důvodu. V důsledku úsilí několika osob z okruhu pražského homosexuálního společenství tak roku 1989 bylo dosaženo toho, že v tisku pro mládež (*Mladá Fronta*, *Mladý svět*) mohly být inzeráty homosexuálů publikovány.⁹⁶

3. Legalizace klubu Lambda a podpora vzniku dalších organizací zastřešujících zájmy homosexuálních občanů.

Již od roku 1988 byl tento klub důležitým sdružením gay a lesbické emancipace. Snahy členů o jeho transformaci z neformální skupiny ve sdružení s právní subjektivitou vyústily v oficiální ukotvení organizace roku 1990. Od téhož roku byla její činnost podpořena i mediálně prostřednictvím vydávání měsíčníku *Lambda revue*. Již od počátku byla její ambicí celorepubliková působnost a během devadesátých let

95 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 82.

96 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 315.

Svaz Lambda zastřešoval několik regionálních klubů. Dodnes jsou aktivní některé pražské kluby, například *M-klub Lambda Praha*⁹⁷, nebo *Jihočeská Lambda*.⁹⁸ Provádí osvětovou a preventivní činnost a věnují se organizaci společenských a kulturních akcí.

Další významnou polistopadovou organizací bylo *Hnutí tolerance (hnutí na podporu homosexuálů a boje proti AIDS)*, jehož zájmem bylo spolupracovat s veřejností a publikovat informace do té doby určené jen úzkému kruhu homosexuálů. Toto hnutí dalo významný impuls k nastartování širší politické debaty v rámci homosexuálního společenství, když v lednu 1990 ve vysílání *Československé televize* uveřejnilo pozvánku pro homosexuální publikum na diskuzi do restaurace U Vrtule v Praze-Holešovicích. Podle některých historiků tato schůze představovala zlom, od kterého se datuje intenzivní boj za práva gayů a leseb v naší společnosti⁹⁹. Tentýž rok začalo hnutí používat název *Gay iniciativa – Hnutí za rovnoprávnost homosexuálních občanů* a jako politická platforma k prosazování práv homosexuálů se rozhodlo v čele s Jiřím Hromadou účastnit se parlamentních voleb. Přestože ve volbách neuspělo, podařilo se mu rozšířit povědomí veřejnosti o homosexuálních požadavcích. Mezi nimi figurovalo vyrovnaní věkové hranice pro homosexuální a heterosexuální styk, jež bylo realizováno 2. května 1990 novelizací zákona z roku 1961. Tímto legislativním počinem tak došlo na základě Waaldijkovi teorie k definitivnímu ukončení první fáze procesu uznávání práv homosexuálů v tehdejším Československu. Dekriminalizace homosexuálního jednání tak byla v plné míře dosažena až po třiceti letech od svého zahájení.

V roce 1990 fungovalo na území Československa šest homosexuálních organizací včetně *Lambdy*. Z iniciativy Jiřího Hromady, který navrhl specializaci

97 Lambda Praha. *M-Klub* [online]. 2011 [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://m.klub.lambda.sweb.cz/>

98 Jihočeská Lambda České Budějovice. *Kluci cb* [online]. 2011 [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://www.klucicb.cz/news.php>.

99 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 320.

jednotlivých organizací z důvodu konkurence, 29. června 1990 bylo v Brně založeno SOHO (*Sdružení organizací homosexuálních občanů v České republice*), které tak po *Lambdě* převzalo jakousi zastřešovací funkci nad ostatními organizacemi na našem území. Jak uvádí sám Hromada¹⁰⁰, sdružení se ustavilo, aby se pustilo do zápasu s veřejným míněním, v té době zcela předpojatým, neinformovaným, a často i primitivním. Současně začal vycházet časopis *Soho revue*, který fungoval jako platforma k propagaci politického diskurzu, programových vizí a cílů gay a lesbické emancipace. Hlavním zájmem organizace SOHO bylo zajistit homosexuálům lepší sociální postavení a její zásluhou byly v roce 1991 zlikvidovány policejní seznamy homosexuálů a o dva roky později byla homosexualita odstraněna ze seznamu nemocí platného v České republice. Také se podílelo na celostátním preventivním programu boje proti AIDS. Od poloviny devadesátých let se začali aktivisté z řad SOHO zasazovat také v boji o právo gayů darovat krev. Roku 2001 se SOHO přetransformovalo v občanské sdružení *Gay iniciativa*, jehož se stal Hromada předsedou.¹⁰¹

Za zmínku stojí i neformální organizace věřících homosexuálů *Logos*, která dodnes funguje za účelem integrace těchto jedinců do společnosti a poskytuje jim pastorační, socioterapeutickou a poradenskou péči.¹⁰² Počátek devadesátých let byl také ve znamení zakládání gay klubů i mimo Prahu a Brno.

Důležité je i to, že součástí porevoluční diskuse homosexuálního společenství bylo i hledání výrazu, kterým by se mohli homosexuální muži a ženy označit a s kterým by se mohli sami ztotožnit. V programovém prohlášení *Lambdy* byl tento stav formulován takto: „*Postavení málokteré menšiny je tak svízelné, jako naší. Výmluvným*

100 FLANEL, J. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-7272-010-4. s. 7.

101 Historie SOHO a GI v ČR. *Gay iniciativa* [online]. 2009 [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=5>.

102 Kdo jsme a o co usilujeme. *Logos Česká republika* [online]. 2011 [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: <http://logos-cr.euweb.cz/>.

svědectvím toho je i skutečnost, že nemáme pro sebe jméno, které by nebylo buď diagnózou nemoci, nebo urážkou.“¹⁰³ V mužském prostředí figurovaly dvě varianty, a to „homosexuál“ a „gay“, které se postupně stalo a dodnes je nejpoužívanější. U žen se používalo „lesba“ a „lesbička“. S touto zdobnělinou se však již v této době spousta žen neztotožnila a i v současnosti existují ženy, které toto pojmenování neuznávají.

4. Změna právního pojetí homosexuálního partnerství.

Na počátku devadesátých let dvacátého století měl již aktivismus homosexuálních občanů za sebou několik významných úspěchů. Přesto však stále některé cíle z minulých let zůstaly nenaplněny. Jednalo se o zavedení antidiskriminační legislativy a institutu registrovaného partnerství, s tím, že tento druhý cíl se postupně stal tím základním. Můžeme tedy říci, že v zájmu změny právního pojetí homosexuálního partnerství se nesla celá devadesátá léta i první polovina prvního desetiletí následujícího století.

4.5 Proces schvalování registrovaného partnerství v ČR

V následující kapitole se chci zaměřit na vlastní legislativní proces přijetí zákona o registrovaném partnerství v České republice. Mezi lety 1997 a 2006 projednávala Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR celkem pět návrhů zákona, který by partnerství homosexuálních párů institucionalizoval. Požadavek na uzákonění institutu registrovaného partnerství zazněl v politickém programu Jiřího Hromady při jeho parlamentní kandidatuře již v roce 1990. V roce 1993 SOHO vypracovalo návrh zákona, který se od následujících návrhů zásadně lišil tím, že na jeho základě institut registrovaného partnerství mohly uzavřít nejen homosexuální, ale i heterosexuální páry. Tento návrh byl roku 1995 zamítnut. V pozdějších návrzích byl inspirací severský model a upustilo se tak od možnosti uzavření tohoto partnerství pro páry opačného

¹⁰³ Programové prohlášení. *Lambda*, 1, 1990, č. 3, s. 1.

pohlaví. Další změnou byla cesta, kterou chtěli členové SOHO dosáhnout nového zákona. Rozhodli se postupovat cestou politické iniciativy a tak roku 1997 připravila skupina poslanců¹⁰⁴ první ucelený poslanecký návrh zákona. Již v této počáteční etapě zazněly některé liberální názory vybízející k toleranci vůči menšině. Kritizováno bylo především jednoduché legislativní řešení zákona odkazem na manželství, možnost jeho zneužití a výchova dětí v partnerství.¹⁰⁵ Návrh zákona byl i přes vytrvalou lobbistickou činnost mezi poslanci ze strany SOHO následujícího roku zamítnut již v prvním čtení Poslanecké sněmovny.

Již o několik měsíců později roku 1999 byl podán téměř identický návrh zákona, ačkoliv na základě námitek z minulého období došlo k určitým úpravám. V debatě zazněly návrhy rozšířit institut druh-družka i na stejnopohlavní páry, tedy inspirace z Maďarska, nebo z Francie v podobě zjednodušeného modelu registrovaného partnerství. Během projednávání byla nejvíce kritizována konstrukce zákona odkazující na manželství a poskytující tak partnerům příliš mnoho práv. V dalších návrzích zákona o registrovaném partnerství byla již odkazovací technika opuštěna. Navrhovaný zákon postoupil do druhého čtení, avšak na návrh Cyrila Svobody byl zamítnut.¹⁰⁶

V pořadí třetí návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví předložila Parlamentu vláda Miloše Zemana (ČSSD) v roce 2001. Tyto návrhy zákony byly již důkladně přepracované, například se v nich poprvé vyskytovalo slovo „partner“. Jak ale uvádí Baršová¹⁰⁷, zákon se chystal zavést i několik „malých změn“, jež jsou součástí Waaldijkovy teorie. V tomto případě se výjimky snižující uznání, které měl zákon homosexuálnímu partnerství přinést, týkaly nemožnosti společného nájmu bytu a

104 RP v Parlamentu: Historický přehled. *GL partnerství* [online]. 2013 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.glpartnerství.cz/historicky-prehled/>.

105 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 435.

106 Historie RP: Vývoj prosazování registrovaného partnerství v České republice. *Gay iniciativa* [online]. 2008 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=10>.

107 BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 183.

užívání společného příjmení. Na podporu zákona tehdejší ministr spravedlnosti Jaroslav Bureš argumentoval rezolucí Evropského parlamentu z roku 1994 a dodal, že „*Navržený zákon odpovídá smyslu a záměru rezoluce Evropského parlamentu, která členské státy EU vyzývá, aby zaručily občanům této sexuální orientace plnou rovnoprávnost s heterosexuální většinou společnosti.*“¹⁰⁸ Návrh zákona byl v prvním čtení vrácen vládě k dopracování, které se již v důsledku parlamentních voleb neuskutečnilo.¹⁰⁹

Po volbách v roce 2002 byly připraveny dva návrhy zákona o registrovaném partnerství. První zpracovaný novou vládou Vladimíra Špidly (ČSSD) nebyl nakonec z důvodu odporu koaliční KDU-ČSL podán. Z tohoto návrhu potom vyšel další poslanecký návrh ze všech stran kromě KDU-ČSL předložený v dubnu 2004. Na přípravě návrhu participovali také zástupci *Gay a lesbické ligy*. Tento návrh zákona poskytuje partnerům méně příznivé právní postavení než návrhy předchozí. Na rozdíl od předchozích návrhů, kde přijetí zákona sebou přinášelo úpravu padesáti dvou stávajících zákonů, byl zde institut registrovaného partnerství promítnut pouze do dvaceti jiných zákonů. S ohledem na Waaldijkovu teorii je i zde možné spatřit zákon „malé změny“ v podmínkách vstupu do partnerství (jeden z partnerů musí mít české občanství), v otázce společného jmění partnerů (neexistuje) a rodičovství. Ačkoliv tento návrh zákona již nebrání pěstounství, poručníctví, opatrovnictví nebo svěření dítěte do výchovy jednomu z partnerů, stále je vyloučen z možnosti osvojení. Podstatné je, že současná podoba zákona o registrovaném partnerství schválená v roce 2006 je téměř totožná právě s tímto návrhem. Návrh neprošel třetím čtením, hlasování však bylo velmi těsné. Hlavní argumentací proti návrhu zákona zůstal důraz na ochranu „tradiční“

108 Stenoprotokoly, 39. schůze: čtvrtek 25.10.2001. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 2001 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/039schuz/s039240.htm>.

109 Sněmovní tisk 1075: VI. zák. o partnerském soužití osob stejného pohlaví. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 2002 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&T=1075>.

rodiny.

V dubnu 2005 byl skupinou poslanců¹¹⁰ předložen v pořadí již pátý návrh zákona o registrovaném partnerství. Tento návrh zákona vycházel z předchozího návrhu z roku 2004. Vzhledem k rozsáhlé podpoře tohoto návrhu ze strany *Gay a lesbické iniciativy* prostřednictvím vyhlášení petice, zahájení informační kampaně a uspořádání tiskové konference s některými mediálně známými osobnostmi¹¹¹ zvyšující se polické podpoře a také politickému úsilí premiéra Paroubka si nynější navrhovaný zákon získal vysokou pozornost médií a vznikly tak pro schválení návrhu podstatně příznivější podmínky než v minulých letech. Se silnou podporou vrcholného politika se návrh zákona o registrovaném partnerství setkal v České republice vůbec poprvé. Na tomto místě je možné opět uplatnit Waaldijkovu teorii, podle které je tento aspekt pro prosazení právního uznání gay a lesbických vztahů naprosto klíčový.¹¹² Tento návrh zákona se tak stal vůbec prvním návrhem zákona o registrovaném partnerství, který postoupil do Senátu, kde byl 26. ledna 2006 přijat. Přijatý zákon však tehdejší prezident republiky Václav Klaus vetoval. Vrácení zákona do poslanecké sněmovny vyprovokovalo další lobbistické úsilí zaměřené na poslance s tím, že nyní šlo o to zajistit podporu 101 hlasu. Zástupci *Gay iniciativy* v rámci vzájemné politické podpory jednali s premiérem Paroubkem, který při přehlasování prezidentského veta slíbil maximální podporu jeho strany.¹¹³

To podpořila například i *Unie svobody – Demokratická unie*.¹¹⁴ Dne 15. března

110 RP v Parlamentu: Historický přehled. *GL partnerství* [online]. 2013 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.glpartnerstvi.cz/historicky-prehled/>.

111 Celebrity ve sněmovně podpořily registrované partnerství - z tiskové konference K. Konečné a J. Kupčové. *KSČM* [online]. 2005 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.kscm.cz/uvodni-stranka/28483/celebrity-ve-snemovne-podporily-registrovane-partnerstvi-z-tiskove-konference-k-konecne-a-j-kupcove?previev=archiv>.

112 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 421.

113 GI v ČR u premiéra - 28.02.06: Gay iniciativa v ČR u premiéra. *Gay iniciativa* [online]. 2006 [cit. 2013-01-24]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=361>.

114 Tisková zpráva US-DEU a GI v ČR, 07.03.06: US-DEU podpoří zákon o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví. *Gay iniciativa* [online]. 2006 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=362>.

2006 tak Poslanecká sněmovna přehlasovala prezidentské veto nejtěšnější potřebnou většinou všech poslanců (přesně 101 hlasy) a definitivně rozhodla o tom, že zákon o registrovaném partnerství vstoupí v platnost. *Česká televize* kvůli tomuto hlasování dokonce přerušila vysílání a poskytla veřejnosti přímý přenos z jednacího sálu.¹¹⁵ Zákon nabyl účinnosti dne 1. července téhož roku. Již ten samý den možnosti registrace využily první páry a během prvního měsíce platnosti zákona vstoupilo do partnerství 49 párů.¹¹⁶

Dne 1. července 2006 tak byla započata třetí (a poslední) vývojová fáze ve Waaldijkově klasifikaci uznávání práv homosexuálů. Nebyla však zcela dokončena, protože v zákoně o registrovaném partnerství stále nebyla legislativně upravena otázka rodičovství homosexuálních párů. Z dané úpravy je zřejmé, že partner či partnerka, který/-á na základě tohoto zákona vstoupí do partnerství, tak pozbývá možnost osvojení, a to jak individuálního, tak společného. Také v rámci Heinzovy teorie se touto právní úpravou dotýkáme pouze třetí „mety“, a tedy modelu širokého uznání.

4.5.1 Lobbistická podpora zákona

V následující kapitole bych ráda upozornila na nejdůležitější formy emancipačního úsilí v době vyjednávání o zákonu o registrovaném partnerství z hlediska významu pro přijetí zákona. Jako politická reprezentace gay a lesbického aktivismu působila již několikrát zmíněná *Gay iniciativa* a *Gay a lesbická liga*. Přestože ne vždy mezi organizacemi panovala všeobecná shoda, jejich společným cílem bylo schválení zákona o registrovaném partnerství, na němž aktivně participovaly. Obě organizace po jeho dosažení postupně ukončily svou činnost. Na polické scéně působila

115 Sněmovna dala 101 hlasů registrovanému partnerství. *Gay a lesbická liga* [online]. 2006 [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://www.gl.cz/gll-dokumenty/2006-03-15-tz-gll-rp.phtml>.

116 Registrované partnerství v ČR v roce 2006. *Gay iniciativa* [online]. 2006 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1491>.

také *G-Liga*, která vznikla v roce 2002 a o rok později se stala součástí GLL. *G-Liga* vydala tzv. *Výzvu 2002: Za rovná práva lesbických žen a gayů*¹¹⁷, jež si kladla za cíl dosáhnout zavedení institutu registrovaného partnerství do voleb v roce 2002. Na rozdíl od SOHO, které se nesnažilo prosadit možnost adopce, zde současně zazněl požadavek o vytvoření právní jistoty pro děti vyrůstající ve stejnopohlavních rodinách. Stejný požadavek byl potom opakován i v *Provolání G-Ligy*. V zájmu spolupráce a podpory schválení zákona o registrovaném partnerství v České republice také došlo k osobnímu setkání zástupců GLL s Keesem Waaldijkem.¹¹⁸ *Gay iniciativa* a sdružení *STUD Brno* na podporu registrovaného partnerství v roce 2002 kooperovali na billboardové kampani.¹¹⁹

Pokračujícím zájmem bylo také zviditelnit téma registrovaného partnerství prostřednictvím mediální reprezentace gay a lesbického aktivismu. K tomuto účelu byl na Českém rozhlasu 1 Radiožurnál spuštěn rozhlasový pořad o dění v gay a lesbické komunitě s názvem *Bona dea*¹²⁰ a od roku 1999 vydáván časopis *Gayčko*. V televizním vysílání byl roku 2004 uveden například publicistický pořad *LeGaTo*¹²¹. Od počátku nového milénia se však dominantní platformou stal internet a bylo zprovozněno několik webů (např. portál 004.cz nebo kluci.cz). Roku 1998 se také konal první „duhový“ průvod gay a lesbické hrdosti v Karlových Varech.¹²²

Závěrem bych ještě chtěla zmínit sdružení *STUD Brno*, které vzniklo jako vysokoškolský studentský gay a lesbický spolek a dalo tradici dnes již kultovnímu

117 Výzva 2002. *Gay a lesbická liga* [online]. 2003 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.gl.cz/rp-2003/2003-09-16-les-vyzva.phtml>.

118 Setkání GLL s Keesem Waaldijkem. *Komunitní web* [online]. 2013 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: http://komunitni.web2.cz/rp-waaldijk/040704_setkani.phtml.

119 "Někomu pomůže, nikomu neublíží". *Econnect: Zpravodajství* [online]. 2002 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://ecn.cz/?x=103855>.

120 Bona Dea. *Radiožurnál* [online]. 2005 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/porady/_porad/82.

121 LEGATO - Nový pořad ČT o světě gayů, leseb a translidí. *Trans lidé* [online]. 2003 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://www.translide.cz/legato>.

122 1998 - Osmý rok SOHO v ČR. *Gay iniciativa* [online]. 1998 [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=308>.

filmovému festivalu *Mezipatra*.¹²³

Jak už jsem předznamenal v úvodu této kapitoly, v období od roku 1997 do roku 2006 prošlo Poslaneckou sněmovnou pět návrhů na prosazení registrovaného partnerství osob téhož pohlaví. Dá se říci, že východiska všech těchto návrhů se nelišila, měnila se jen zvolená legislativní forma a rozsah práv a povinností partnerů. V parlamentních rozpravách docházelo po celou dobu vyjednávání o zákoně ke konfliktům mezi liberálními a konzervativními názory. Na pozadí zahraničních vzorů, silící podpory návrhu u veřejnosti i v médiích a také díky vytrvalému úsilí gay a lesbické reprezentace příznivců registrovaného partnerství s lety přibývalo.

4.6 Postoje k zákonu o registrovaném partnerství

V následující kapitole je mým cílem nastínit přístup veřejnosti a politické a homosexuální reprezentace ke schválenému zákonu o registrovaném partnerství.

4.6.1 Přístup veřejného mínění

Pokud jde o přístup veřejnosti k danému zákonu, stejně rychle jako se mění společnost, vyvíjí se i její názory. Od počátku „bojů“ o registrované partnerství se tak postoj veřejného mínění k zákonu o registrovaném partnerství měnil. Výraznou zásluhu na tom měla činnost gay a lesbických hnutí, která usilovala o proklamování tématu homosexuality a homosexuálních práv do každodenního života společnosti a rozšiřující se okruh zemí, které již podobnou úpravu přijaly. Od devadesátých let tak byla otázka práva homosexuálů na formální uzákonění svazku součástí veřejného diskurzu, což se pozitivně odráželo na přístupu většinové společnosti.

Komparací dvou výzkumů z roku 2005 a 2012, jejichž cíli bylo kromě jiného

123 Ohlédnutí za minulými ročníky. *Mezipatra* [online]. 2013 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.mezipatra.cz/festival/ohlédnutí-za-minulými-ročníky>.

postihnout názorové spektrum ohledně postojů veřejnosti k registrovanému partnerství, lze však dojít k závěru, že k otázce možnosti uzavírání registrovaného partnerství homosexuálními páry se občané České republiky před i po přijetí tohoto zákona stavěli spíše pozitivně. Ve výzkumu, který v roce 2005 provedlo *Centrum pro výzkum veřejného mínění* (CVVM),¹²⁴ se nadpoloviční většina z celkově 1075 dotazovaných vyslovila pro možnost uzavření tohoto partnerství kladně. Konkrétně se tak 62% respondentů přiklonilo v odpovědi na otázku, zda by měli mít homosexuálové právo na uzavření registrovaného partnerství, k možnosti „rozhodně ano“ (21%) nebo „spíše ano“ (41%). Z tohoto výzkumu navíc vyplynulo, že Češi byli v době výzkumu k otázkám týkajícím se homosexuálů a jejich práv tolerantnější než Slováci, Maďaři nebo Poláci. Výzkum CVVM z roku 2012¹²⁵ ukazuje, že míra podpory veřejnosti práva homosexuálů uzavírat registrované partnerství, stoupá. Z celkového počtu 1047 respondentů se tak ke stejné otázce jako v předchozím výzkumu vyjádřilo souhlasně 79%. Výzkumy se také zaměřily na přístup veřejnosti v otázce zpřístupnění manželství pro homosexuální páry a adopce. Jejich výsledky ještě použiji v kapitole 4.9.3 a 4.11 kde se zaměřím na přístup veřejnosti k manželství homosexuálních párů a k jejich právu adopce.

4.6.2 Přístup české politické reprezentace

Parlamentního projednávání zákona o registrovaném partnerství bylo doprovázeno velkým množstvím názorů pohybujících se napříč spektrem od liberálních, přes konzervativní, až po radikální. Jak uvádí Seidl¹²⁶, od vládního návrhu z roku 2001,

124 Češi jsou vůči sňatkům a registrovanému partnerství homosexuálů vstřícnější než Poláci, Maďaři a Slováci. *Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR* [online]. 2005 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3261/f3/100533s_ov51128.pdf.

125 Registrované partnerství pro homosexuály je přijatelné, adopce dítěte ne. *Sociopress: Fakulta sociálních věd Univerzita Karlova v Praze* [online]. 2012 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://sociopress.cz/registrovane-partnerstvi-pro-homosexuality-je-prijatelne-adopce-ditete-ne/>.

126 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 454.

který odstranil konkrétní legislativní problémy zákona, byly všechny sněmovní rozpravy principiálním střetem pohledu konzervativního, obávajícího se prolomení určitých tabu, a pohledu liberálního, akceptujícího právo homosexuálních párů mít rovněž přístup k právem chráněnému svazku.

Po prostudování některých protokolů ze schůzí Poslanecké sněmovny bych chtěla obecně shrnout nejčastější argumentace pro a proti přijetí zákona o registrovaném partnerství a prezentovat některé názory českých politiků, které podle mého názoru stojí za pozornost.

Jako poměrně častý argument konzervativních odpůrců návrhu zákona byla obava z narušení společenského řádu, přijetí zákona by podle nich mohlo přinést dlouhodobé negativní důsledky a vést až k destrukci základních kamenů společnosti. Tento argument byl uváděn také do souvislosti s oslabením rodiny. Jako příklad mohu uvést výpověď poslance Pavla Tollnera (KDU-ČSL), který uvedl, že *„spatřuje nebezpečí, které by existence takového zákona nepochybně přinesla, především ve zhoršení mravního a právního klimatu společnosti“*.¹²⁷ Poslanec Čestmír Hofhanzl (ODA) označil projednávání návrhu zákona z roku 1997 za *„krok, který vede k narušení řádu lidského společenství“*.¹²⁸ Jiří Karas (KDU-ČSL), jeden z největších kritiků návrhu zákona, argumentoval tím, že přijetím zákona *„vytvoříme předpoklad pro homosexuální převýchovu společnosti“*.¹²⁹ Jiří Payne, poradce Václava Klause, dokonce v souvislosti s přijetím zákona hovořil o hrozící bigamii¹³⁰ a poslanec Jaroslav Plachý (ODS) dokonce vyzval k tomu, aby navrhovatelé zákona *„zvážili, zda chtějí svými dobrými*

127 Stenoprotokoly, 10. schůze: středa 31.3.1999. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 1999 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010222.htm#r2>.

128 Stenoprotokoly, 23. schůze: středa 27.3.1998. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1996-1998* [online]. 1998 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023134.htm>.

129 Stenoprotokoly, 51. schůze: čtvrtek 8.12.2005. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 2002-2006* [online]. 2005 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/051schuz/s051332.htm>.

130 Stenoprotokoly, 39. schůze: čtvrtek 25.10.2001. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 2001 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/039schuz/s039243.htm#r2>.

*úmysly dláždit cestu našeho národa do pekel“.*¹³¹

Tyto názory bych označila za velice radikální. Za protiargument můžeme považovat například výpověď komunistické poslankyně Zuzky Zujbrové, podle níž *„Přijetí zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví neovlivní negativně vytváření tradičních rodiny, neboť je určeno výlučně pro osoby, které si tuto tradiční formu vzájemného soužití zvolit nemohou, nebo s ohledem na své dispozice, postoje a charakteristiky nechťejí“.*¹³² Stejně tak podle poslance Jaroslava Melichara registrované partnerství neohrožuje rodinu a navržený zákon považuje za projev vstřícnosti, porozumění a tolerance. Obecně tak zastánci zákona proklamovali trend tolerance, posilování lidských práv a odstraňování diskriminace. Například Hana Orgoníková (ČSSD) apelovala na odstranění odlišného přístupu k homosexuálním a heterosexuálním partnerům, který je podle ní protiústavní diskriminací na základě pohlaví.¹³³ Také poukazovali na možnost příznivě ovlivnit klima vůči této menšině ve společnosti a na pozitivní dopad pro celou společnost jako takovou. Pavel Dostál například uvedl, že *„homosexuálové existují a obohacují náš svět“.*¹³⁴

Dalším silným argumentem byla nevhodnost výchovy dětí v partnerství. Jiří Karas ve své řeči naznačil, že děti vychovávané v homosexuálním partnerství se mohou homosexualitě naučit, a vyvracel tvrzení o neměnnosti sexuální orientace.¹³⁵ Výchova dětí homosexuálním párem byla předmětem ostré kritiky i poslance Vlastimila Tlustého

131 Stenoprotokoly, 39. schůze: čtvrtek 25.10.2001. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 2001 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z:

<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/038schuz/s038110.htm>

132 Stenoprotokoly, 23. schůze: čtvrtek 26.3.1998. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1996-1998* [online]. 1998 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z

<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023097.htm>

133 První čtení návrhu zákona (1): 26. března 1998. *Gay a lesbická liga* [online]. 1998 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.gl.cz/rp-1998/1_01.phtml#Orgonikova.

134 Stenoprotokoly, 23. schůze: pátek 27.3.1998. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1996-1998* [online]. 2001 [cit. 2013-03-07]. Dostupné z:

<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023128.htm>

135 Stenoprotokoly, 10. schůze: středa 31.3.1999. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 1999 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z:

<http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010222.htm#r2>.

(ODS)¹³⁶ nebo Evy Fischerové. Podle mého názoru tyto argumenty často upozorňují na markantní neinformovanost jejich autorů.

Odpůrci zákona také často označovali návrh zákona za pozitivní diskriminaci homosexuálních párů. Takto argumentovala například poslankyně Vlasta Parkanová, která návrh označila navíc jako „*projev kultu kolektivních práv adorovaných menšin*“.¹³⁷

Jako pozitivní diskriminaci návrh zákona vnímal i bývalý prezident Václav Klaus, který ve svém dopise předsedovi Poslanecké sněmovny Lubomíru Zaorálkovi po vetování zákona uvedl, že „*zákon je ve své podstatě zákonem diskriminačním*“ a „*nepřípustným zvýhodněním jedné skupiny občanů země oproti skupinám jiným*“.¹³⁸

V dopise uvedl také konkrétní problematická ustanovení tohoto zákona a dodal, že „*Uzavření partnerství je pro oba partnery možná hodně, pro stát je to však málo*“.¹³⁹ Na Klausovo veto ostře reagoval premiér Jiří Paroubek. Ve své řeči uvedl, že „*veto zákona o registrovaném partnerství považuje za jednu z největších chyb, které se kdy Václav Klaus dopustil*“¹⁴⁰ a slíbil podporu zákona během jeho dalšího hlasování.

Mezi dalšími argumenty byla také zneužitelnost zákona, jeho „nepotřebnost“ zákona a nahraditelnost běžnými smlouvami a chybějící účel partnerství. O bezúčelném vymezení tohoto vztahu hovořila opět poslankyně Vlasta Parkanová i Václav Klaus, avšak například poslankyně Monika Horáková (US) vyzdvihovala potřebnost zákona vzhledem k praktickým právním problémům, s nimiž jsou homosexuální páry

136 Stenoprotokoly, 39. schůze: čtvrtek 25.10.2001. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 2001 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/038schuz/s038110.htm>

137 Stenoprotokoly, 54. schůze: středa 15.3.2006. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 2002-2006* [online]. 2006 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/054schuz/s054219.htm#r5>

138 KLAUS, V. a P. MACH. *Registrace partnerství: Pokrok, nebo nezodpovědné riziko?: Důvody pro vrácení zákona*. Vyd. 1. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. ISBN 80-86547-51-5. s. 14.

139 Tamtéž, s. 13.

140 Reakce premiéra na prezidentovo veto. *Gay a lesbická liga* [online]. 2006 [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: http://www.gl.cz/rp-2006/premier-reakce_na_veto.phtml.

konfrontovány.¹⁴¹ Existenci jakýchkoli problémů a potřebnost zákona popíral politik Miroslav Macek. Ve své argumentaci dokonce homosexualitu nazval „úchylkou“ a tvrdil, že „manželské trojúhelníky“ jsou podle jeho názoru pevnější než svazky homosexuálů.¹⁴² Zneužitelnost zákona o registrovaném partnerství komentoval například poslanec Marek Benda¹⁴³, v úpravě nájemního vztahu ji spatřoval také bývalý poslanec Oldřich Kužílek.¹⁴⁴ Jaroslav Zvěřina však vzhledem ke zkušenostem ze zahraničí uvedl, že obavy ze zneužití zákona jsou bezdůvodné. Pozitivní zahraniční zkušenost ze zemí, kde byl již institut registrovaného partnerství uzákoněn, a jejich rostoucí počet se stal argumentem podporovatelů zákona.

Zahraniční zkušenost však byla také důvodem ke kritice návrhu zákona z důvodu obav ze zvyšujících se nároků menšinové skupiny, kdy registrované partnerství je považováno za krok na cestě za požadavkem zpřístupnění manželství homosexuálním párům či adopce. Před cestou malých kroků varoval poslanec Tomáš Kvapil. Podle jeho názoru „*Tuto cestu malých změn bychom při uvědomění si jejího cíle neměli vůbec zahajovat*“.¹⁴⁵ Taťána Fischerová (US-DEU) v této souvislosti zdůraznila minimalistický charakter návrhu zákona.¹⁴⁶

Během projednávání zákona zazněly i návrhy na uzákonění institutu, který by nebyl vázaný na pohlaví partnerů. Tzv. „francouzský“ model prosazovali poslanci Petr Pleva a Petr Nečas (ODS).

141 Stenoprotokoly, 10. schůze: středa 31.3.1999. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 1999 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010222.htm#r2>.

142 KLAUS, V. a P. MACH. *Registrace partnerství: Pokrok, nebo nezodpovědné riziko?: Důvody pro vrácení zákona*. Vyd. 1. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. ISBN 80-86547-51-5. s. 47.

143 Stenoprotokoly, 23. schůze: středa 27.3.1998. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1996-1998* [online]. 1998 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023134.htm>.

144 KLAUS, V. a P. MACH. *Registrace partnerství: Pokrok, nebo nezodpovědné riziko?: Důvody pro vrácení zákona*. Vyd. 1. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. ISBN 80-86547-51-5. s. 38.

145 Stenoprotokoly, 51. schůze: čtvrtek 8.12.2005 *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 2002-2006* [online]. 2005 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/051schuz/s051331.htm#r2>.

146 Stenozáznam z 1.dne 9.schůze. *Senát PČR* [online]. 2006 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/psssenat/hlasovani?action=steno&O=5&IS=3340&T=203#st203>.

4.6.3 Přístup homosexuálů a homosexuální reprezentace

Ve snaze prosadit zákon o registrovaném partnerství se silnou inspirací gay a lesbického aktivismu stala teorie Keese Waaldijka a především jeho zákon „malé změny“. V tomto pojetí je žádaný cíl v podobě zpřístupnění manželství homosexuálním párům dlouhý proces, kterého však lze dosáhnout postupně na základě jednotlivých reforem. V souladu s tímto přesvědčením tak reprezentanti českého homosexuálního hnutí považovali každý dílčí krok jako krok pozitivním směrem. Uzákoněné registrované partnerství tak často bylo a je vnímáno jako jistá přechodná fáze vývoje, jehož cílem je pro většinu homosexuálních aktivistů (a párů) další právní úprava partnerství stejnopohlavních párů shodná s legislativní úpravou manželství. Tisková zpráva Gay a lesbické ligy v souvislosti s návrhem zákona z roku 2004 uvádí, že *„návrh zákona sice podle Gay a lesbické ligy není zcela ideální, přesto by jeho schválení vládou bylo pro lesby a gaye významným krokem“*.¹⁴⁷ Po schválení zákona Jiří Hromada reagoval slovy, že *„zdravý rozum zvítězil“*¹⁴⁸ a celá gay a lesbická komunita schválení zákona přivítala s nadšením. Přesto však byl a stále je některými homosexuály vnímán rozporuplně a spíše symbolicky než jako právní úprava, která by homosexuálním párům garantovala plnohodnotná partnerská práva. Samozřejmě, že si uvědomovali, že výsledná podoba zákona je určitým kompromisem a řada témat obsažených v původních návrzích zákona, byla zredukována či zcela vynechána. Na otázku, zda bylo registrované partnerství vyvrcholením gay hnutí v ČR, Jiří Hromada v časopise Solidarita odpověděl: *„Nikoli. Byla to jen třeshinka na dortu. Pro nás bylo daleko důležitější vysledovat cestu společnosti k akceptaci naší minority. A myslím si, že náš příklad poskytl inspiraci k tomu, jak změnit postoj společnosti k dalším minoritám.“*¹⁴⁹

147 Tisková zpráva GLL ke stažení návrhu bez udání důvodu a termínu. *Gay a lesbická liga* [online]. 2005 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.gl.cz/rp-2004/2004-02-04-tz-gll.phtml>.

148 Sněmovna schválila zákon pro gaye. *Aktuálně* [online]. 2006 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=102880>.

149 „Čeká nás horký podzim“. *Solidarita*. srpen 2012, č. 69. s. 4.

4.7 Situace mezi lety 2006 – 2012

V následující kapitole se chci zaměřit na míru využití institutu registrovaného partnerství a počet ukončených registrovaných partnerství v letech 2006 až 2012. Vzhledem ke statistickým údajům týkajících se počtu uzavřených a zrušených registrovaných partnerství v České republice, které ve spolupráci s matrikami eviduje bývalý aktivista Miloslav Šlehofer, je možné zjistit míru využití možnosti vstupu do registrovaného partnerství českými homosexuálními páry, a také určit jeho „rozvodovost“. Pro lepší náhled jsem na základě poslední dostupné statistiky¹⁵⁰ vedené od 1. července 2006, kdy byl institut registrovaného partnerství uzákoněn, do konce roku 2012, vytvořila dva grafy umístěné níže. Původní statistika obsahuje také rozdělení podle krajů a uvádí, v kolika případech byl partnerem Čecha či Češky cizinec včetně národnosti. Tyto aspekty ve svých grafech nezohledňuji, avšak okrajově se k nim vyjádřím. První graf zobrazuje počet registrovaných párů v České republice, druhý naopak představuje počet ukončených registrovaných partnerství ve výše uvedeném časovém období. Odděleně sledují uzavření a ukončení gay či lesbického svazku.

Graf 1 ukazuje, že v determinované době bylo na území České republiky uzavřeno celkem 1 494 registrovaných partnerství, z toho 1 022 uzavřely mužské a 472 ženské páry. Jak je vidět, pokud jde o pohlaví, dlouhodobě dominuje uzavírání gay svazků nad lesbickými. Z dlouhodobého hlediska je možné říci, že nejvíce registrovaných párů bylo mezi lety 2006 a 2008. Od roku 2009 došlo k mírnému poklesu, avšak rok 2012 opět dosahuje průměrné úrovně z předchozích let. Prvních 1000 párů uzavřelo registrované partnerství po 4 letech platnosti zákona, tzn. 1. července 2010.¹⁵¹

150 Zájem o registrované partnerství loni vzrostl. Na Vysočině je 18 párů.: Registrované partnerství v ČR - tabulky. *Oficiální stránky města Jihlava* [online]. 2013 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z:

<http://www.jihlava.cz/zajem-o-registrovane-partnerstvi-loni-vzrostl-na-vysocine-je-18-paru/d-493696>

151 1.000 registrovaných párů České republiky. *Colourplanet* [online]. 2010 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.colourplanet.cz/72683-1-000-registrovanych-paru-ceske-republiky?Send=yes>.

Oproti tomu **graf 2** naznačuje, že míra „rozvodovosti“ těchto párů je poměrně nízká. Na základě dostupných informací tak registrované partnerství od druhé poloviny roku 2006 do konce roku 2012 zrušilo 130 párů, s tím, že poměr míry „rozvodovosti“ mezi mužskými a ženskými svazky je srovnatelný. Pouze v některých letech mírně převládali muži. Srovnáme-li však s tímto údajem také počet uzavřených partnerství, kdy muži představují dvě třetiny registrovaných párů, je „rozvod“ u lesbických párů celkově častější. Podle odhadů celková míra ukončených partnerství dosahuje zhruba 10 procent. Přesné číslo však není známo vzhledem k tomu, že některé matriky evidenci o zaniklých registrovaných partnerství nevedou (mezi ně patří matrika v Praze, Liberci a Ústí nad Labem).¹⁵² Jiří Hromada na základě uvedených statistik hovoří o minimální „rozvodovosti“ homosexuálů a dodává: *"Je to sice krátká doba k pronášení něčeho podobného, některá heterosexuální manželství se ale ukončují už po půl roce. A to nám odpůrci vyčítali, že jsme prý promiskuitní".*¹⁵³

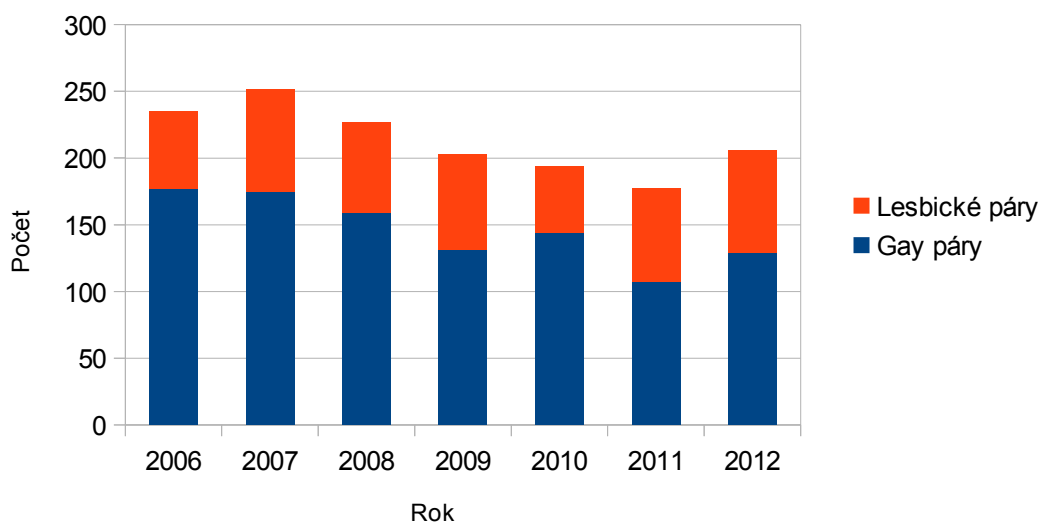
Pokud jde dále o kraje, největší zájem o vstup do registrovaného partnerství vykazuje dlouhodobě Praha. Dáli ji pak následuje Jihomoravský, Moravskoslezský, Středočeský a Ústecký kraj. Kromě Jihomoravského kraje v těchto krajích panuje také nejvyšší „rozvodost“. Jihomoravský, Pardubický, Plzeňský a Zlínský kraj se naopak chlubí minimálním počtem zaniklých partnerství.

Zajímavé je, že kromě partnerů a partnerek ze sousedních zemí jako je Slovensko či Polsko, byla poměrně často uzavírána partnerství i s cizinci ze vzdálenějších zemí, jako je například Brazílie, Filipínská republika, Venezuela či Mexiko.

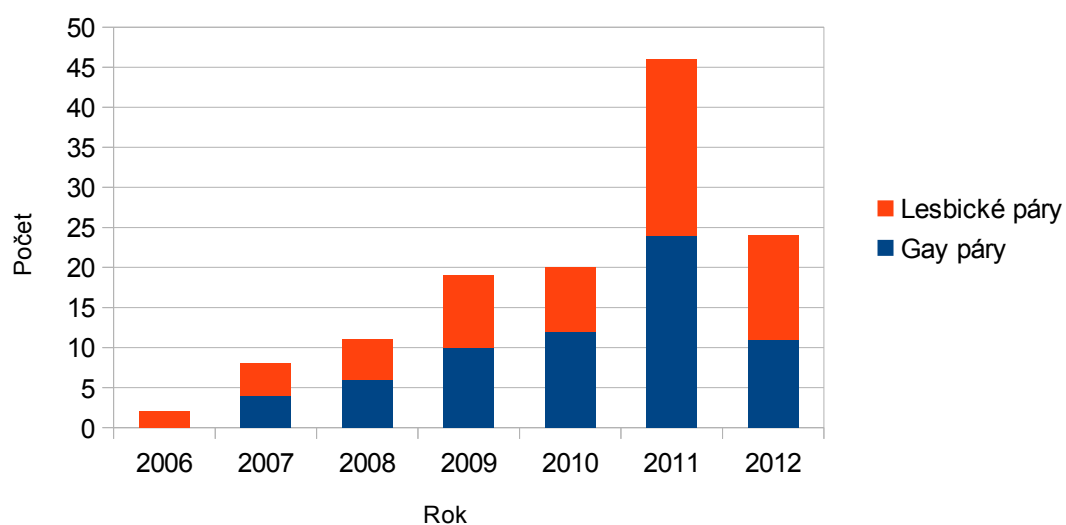
152 Registrované partnerství v Česku je stálejší než manželství. *Novinky* [online]. 2012 [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/282527-registrovane-partnerstvi-v-cesku-je-stalejsi-nez-manzelstvi.html>.

153 Žádný z registrovaných homosexuálních párů v kraji se nerozpadl. *IDnes: Brno a jižní Morava* [online]. 2010 [cit. 2012-02-28]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/zadny-z-registrovanych-homosexualnich-paru-v-kraji-se-nerozpadl-ph5-/brno-zpravy.aspx?c=A100106_210225_brno_krc

Graf 1 Registrované páry

Graf 2 Zaniklá registrovaná partnerství

Zdroj: Registrované partnerství v ČR – tabulky. Dostupné z: <http://www.jihlava.cz/zajem-o-registrovane-partnerstvi-loni-vzrostl-na-vysocine-je-18-paru/d-493696>

4.8 Vývoj po přijetí zákona o registrovaném partnerství

Vzhledem k přijetí zákona, který byl od počátku devadesátých let minulého století hlavním cílem emancipačního úsilí české lesbické a gay komunity, došlo k proměně její aktivistické činnosti. Aktuálními tématy homosexuální emancipace se tak staly nové legislativní cíle, a to: přijetí antidiskriminačního zákona, úprava stávajícího zákona o registrovaném partnerství a jeho absence v občanském zákoníku, otázka rodičovství a adopce a téma zpřístupnění manželství homosexuálním párům.

Přestože byl však zákon o registrovaném partnerství přijat, již od jeho prosazení vznikaly snahy o jeho novelizaci. Ta byla záměrem aktivistů z *Gay a lesbické ligy*, avšak ta jako organizované sdružení nakonec roku 2007 zanikla. Postupně tak dřívější roli občanských sdružení převzaly státní struktury. V roce 2007 vzniklo ministerské portfolio pro lidská práva a národnosti menšiny v čele s Džamilou Stehlíkovou. Jiří Hromada se stal vedoucím týmu jejích poradců.¹⁵⁴ Téhož roku Stehlíková založila při Úřadu vlády pracovní skupinu pro otázky sexuálních menšin, která zpracovala komplexní analýzu situace leseb, gayů, bisexuálů a transgenderů v České republice¹⁵⁵, na jejímž základě usilovala o zlepšení celkové situace LGBT občanů v České republice. Dále se soustředila na otázku adopce, práva homosexuálů na osvojení dítěte druhého partnera či partnerky a možnosti umělého oplodnění.¹⁵⁶ Roku 2009 se pracovní skupina transformovala ve *Výbor pro sexuální menšiny RVLP* a Džamila Stehlíková byla ve své funkci nahrazena Michaellem Kocábem. Výbor navázal na činnosti skupiny a dále se věnoval podpoře boje proti homofobii, podpoře adopce dítěte partnerem jeho biologického rodiče nebo otázce dárčování krve homosexuály.

154 Blíženec a jeho cesta životem. *Životopis - Jiří Hromada* [online]. 2013 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.jirihromada.cz/zivotopis>.

155 Výbor pro sexuální menšiny. *Sexuální menšiny: Vláda České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rvp/sexualni-mensiny/pracovni-skupina-pro-otazky-sexualnich-mensin-24225/>.

156 Která žena smí být matkou?. *Džamila Stehlíková: Z diáře* [online]. 2011 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.dzamilastehlikova.cz/8378/291/clanek/ktera-zena-smi-byt-matkou/>

Stejně jako v předchozích letech hrála významnou roli ve zviditelňování gay a lesbické menšiny mediální a kulturní scéna. Během prvního desetiletí nového milénia se v rámci propagace zájmů LGBT komunity a obohacování jejího společenského života začala v České republice objevovat různá občanská sdružení. Mezi těmi, která jsou aktivní dodnes, stojí za zmínku občanské sdružení *eLnadruhou*, jenž pořádá kulturní akce, ale také v rámci podpory zájmů a práv LGBT menšiny a artikulace jejich požadavků kooperuje s Pracovní skupinou pro otázky sexuálních menšin při Úřadu vlády.¹⁵⁷ Další neformální zájmovou skupinou pořádající kulturní, vzdělávací i sportovní akce je sdružení *Rozdílné rytmy*.¹⁵⁸ Rozvoji kulturního života komunity a osvětové činnosti se věnuje i výše zmíněný spolek *STUD Brno*. Důležité je i to, že provozuje jedinou knihovnu v České republice zaměřenou na LGBT tematiku.¹⁵⁹

V médiích byl v roce 2007 uveden televizní pořad *Q*¹⁶⁰, na Expresradiu úspěšný pořad *Gate* a na pultech se objevil časopis *Lui*. Podstatným aspektem podpory LGBT komunity se od roku 2008 stal i koncept průvodů hrdosti. První průvod tzv. queer parade v České republice se uskutečnil v Brně, poslední v měsíci srpnu v Praze s názvem *Prague Pride 2012*, které se v hlavním městě účastnilo zhruba deset tisíc lidí.¹⁶¹

Na politickém poli od roku 2011 nejvýznamněji působí sdružení *PROUD* (*Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu*), které usiluje především o legislativní zrovnoprávnění heterosexuálních a homosexuálních partnerských vztahů a uzákonění možnosti adopce jak biologického dítěte partnera či partnerky, tak i dětí ústavních. Zviditelnění problematiky rodičovství homosexuálních párů a legislativní změna

157 O nás. *eLnadruhou* [online]. 2013 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.elnadruhou.cz/cz/o-nas/>.

158 O nás. *Rozdílné rytmy* [online]. 2008 [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: <http://www.rozdilnerytmy.cz/>.

159 O nás. *STUD* [online]. 2013 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.stud.cz/o-nas/>.

160 Na ČT startuje Q, pořad pro gaye. *Gay iniciativa* [online]. 2007 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1428>

161 Na Prague Pride přišly tisíce lidí, odpůrců bylo pomálu. *Aktuálně* [online]. 2012 [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=754815>.

týkající se zákona o registrovaném partnerství je od roku 2008 hlavním cílem dalšího sdružení s názvem *Stejná rodina*.¹⁶²

4.8.1 Zavedení antidiskriminační legislativy

Přestože otázka zavedení antidiskriminační legislativy byla součástí emancipačního úsilí již od roku 1989, k prvním úspěchům na tomto poli došlo až ke konci devadesátých let v souvislosti se sbližováním českého práva s právem Evropské unie. Na základě čl. 13 *Amsterdamské smlouvy* přijaté v roce 1997 tak byl do českého právního řádu vnesen zákaz diskriminace z důvodu sexuální orientace. Otázka diskriminace z důvodu sexuální orientace byla podpořena *Chartou základních práv Evropské unie* v roce 2000 v Nice. Dále je tato otázka ošetřena směrnicemi Evropské komise blíže popsány v kapitole 2.1. Diskriminace na základě sexuální orientace byla však v českém právním řádu poprvé výslovně zakázána až prostřednictvím novely zákoníku práce v roce 2000. Obecný antidiskriminační č. 198/2009 Sb.¹⁶³ byl však v České republice přijat až roce 2009. Jak uvádí Polášková¹⁶⁴, tento zákon byl u nás schválen až jako v pořadí poslední zemi Evropské unie. Opět jako v případě návrhu zákona o registrovaném partnerství byl tehdejší návrh ze strany prezidenta Václava Klause vetován.

Můžeme tedy říci, že v důsledku těchto legislativních úprav bylo na základě Waaldijkovy teorie uznávání práv homosexuálů na přelomu tisíciletí v České republice teoreticky dosaženo druhé vývojové fáze. Baršová však dodává¹⁶⁵, že „*tyto změny nebyly primárně prosazeny ve vnitřním celospolečenském dialogu. Byly spíše vedlejší*

162 O sdružení. *Stránky občanského sdružení Stejná rodina* [online]. 2010 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: http://www.stejnarodina.cz/index.php?item=o_sdruzeni.

163 Příručka pro personální a platovou agendu: ZÁKON č. 198/2009 Sb. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Práce a právo* [online]. 2009 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z198_2009.

164 POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6. s. 35.

165 BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 180.

produktem procesu harmonizace českého právního řádu s právem EU“. I dnes se ještě stále často zdá, že této fáze bylo prozatím dosaženo pouze po formální stránce a zůstává otázkou, do jaké míry existence antidiskriminační vyhlášky ovlivňuje každodenní realitu. Podle mého názoru je možné si povšimnout další podstatné věci - vzhledem k faktu, že obecný antidiskriminační zákon byl u nás prosazen až v roce 2009 a registrované partnerství o tři roky dříve, formálně tedy došlo nejprve k „pokoření“ třetí fáze. Z tohoto pohledu se podle mého názoru Česká republika poněkud odlišuje od standardní posloupnosti, jež je základem Waaldijkovy teorie.

4.8.2 Novelizace zákona o registrovaném partnerství

Jak už jsem uvedla výše, již od doby schválení zákona existovaly v gay a lesbické komunitě tendence o jeho legislativní úpravy. Zákon o registrovaném partnerství byl již několikrát novelizován. V roce 2008 byly přijetím zákona č. 239/2008 Sb., o změně některých zákonů souvisejících s registrovaným partnerstvím realizovány rozsáhlejší úpravy některých zákonů (jednalo se např. o změnu zákona o evidenci obyvatel, zákona o matrikách apod.). Jak uvádí Seidl¹⁶⁶, další parlamentní diskuzi ohledně zákona o registrovaném partnerství je možné očekávat v případě, že vláda na základě doporučení Rady vlády pro lidská práva z června 2009 podá návrh na vypuštění § 13 odst. 2 zákona, jež registrovaným partnerům zabraňuje osvojení dítěte.

Další vzniklá polemika v souvislosti se zákonem o registrovaném partnerství se týká jeho absence v občanském zákoníku. Přestože návrhy občanského zákoníku zavedení tohoto institutu již několikrát obsahovaly, aktuální verze občanského zákoníku přijatá 9. listopadu 2011 registrované partnerství stále opomíjí. Tato skutečnost se stala kritikou politika Jiřího Dienstbiera ml., který dokonce prohlásil, že *„je v tom snaha*

¹⁶⁶ SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 459.

vytlačit registrované partnerství na pomezí s cílem ho zlikvidovat“.¹⁶⁷ K poslednímu přijatému občanskému zákoníku se vyjádřilo také sdružení PROUD (*Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu*). Ve své tiskové zprávě, kterou vydalo bezprostředně po schválení zákoníku, uvádí nejzávažnější nedostatky nového občanského zákoníku, za něž kromě absence právní úpravy registrovaného partnerství považuje především otázky týkající se legislativní úpravy rodičovství registrovaných párů a změny pohlaví.¹⁶⁸

4.9 Rodičovství homosexuálních párů

Rodičovská práva a povinnosti jsou oblastí, která výrazně odlišuje registrované partnerství od instituce manželství. Rodičovství homosexuálně orientovaných párů je v českém veřejně-politickém diskurzu považováno za jedno z nejkontroverznějších témat, které bylo často diskutované již v době, kdy bylo projednáváno schválení zákona o registrovaném partnerství. V této souvislosti bylo často uplatňováno jako častý argument proti institucionalizaci svazku stejnopohlavních párů společně s často artikulovaným „nejlepším zájmem dítěte“. Podle mého názoru právě ale tomuto dobrému zájmu dítěte nevěnuje české legislativa dostatečné právní ošetření, když děti ze stejnopohlavních rodin vystavuje permanentní nejistotě. V současné době je již institut registrovaného partnerství žitou skutečností, avšak otázka rodičovství homosexuálních párů zůstává stále v rámci české legislativy neřešena. Tato skutečnost je českou gay a lesbickou komunitou považována za zásadní nedostatek, protože tak přímo ovlivňuje život a fungování tisíců stejnopohlavních rodin vychovávajících děti. Svým způsobem to vypadá, že se tak někteří zákonodárci snaží popřít fakt, že tyto rodiny dětmi, které se narodili přímo do těchto svazků, v České republice reálně

167 Z občanského zákoníku zmizelo registrované partnerství, kritizuje ČSSD. *IDnes Zprávy* [online]. 2011 [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/z-obcanskeho-zakoniku-zmizelo-registrovane-partnerstvi-kritizuje-cssd-14g-/domaci.aspx?c=A110812_133809_domaci_kop

168 Nový občanský zákoník je diskriminující a nesystematický. *Colourplanet* [online]. 2011 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.colourplanet.cz/77396-novy-obcansky-zakonik-je-diskriminujici-a-nesystem>

existují. Stejným způsobem nejsou brány v úvahu psychologické studie, které dokazují, že homosexuální rodič je plně kompetentní k výchově a jeho sexuální orientace nemá žádný negativní vliv na vývoj dítěte. Toto všeobecné stanovisko demonstruje například prohlášení vydané Kanadskou asociací psychologů v roce 2003 s názvem *Gay and lesbians make bad parents – there is no basis in the scientific literature for this perception*.¹⁶⁹ V následujících letech byla zpráva podpořena dalšími zahraničními výzkumy.

Hlavní prioritou zastánců rodičovských práv homosexuálních lidí a členů stejnopohlavních rodin tak patří nejenom snaha o zpřístupnění adopcí těmto párům, ale především možnost adopce biologického dítěte partnera či partnerky, a umožnění tak legislativní ochrany „nejlepšího zájmu“ dětí, které společně v rámci těchto rodin vychovávají.

4.9.1 Právní úprava rodičovství registrovaných párů

Rodičovská práva homosexuálních rodičů jsou součástí zákona o rodině, z něhož vyplývá, že takto orientovaní rodiče mají stejná práva a povinnosti k dítěti jako rodiče heterosexuální. Pokud homosexuální rodič vstoupí do registrovaného partnerství, týká se ho potom také zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, jež neomezuje jeho rodičovská práva k biologickému dítěti ani není překážkou svěřením dítěte do výchovy, avšak upravuje ostatní práva registrovaných partnerů týkající se adopce a pěstounské péče. Z tohoto pohledu je určující § 13, odstavec 2, který říká: „*Trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.*“¹⁷⁰

Zákon tak zcela vylučuje adopci dítěte registrovaným partnerem, a to jak individuální,

¹⁶⁹ Gays and lesbians make bad parents “There is no basis in the scientific literature for this perception”. *Canadian Psychological Association* [online]. 2003 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.cpa.ca/cpasite/userfiles/Documents/old%20press%20releases/GayParenting-CPA.pdf>.

¹⁷⁰ Zákon 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství. *GL partnerství* [online]. 2006 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z: <http://www.glpartnerstvi.cz/zakon-o-registrovanem-partnerstvi/zakon-115/2006-sb.-o-registrovanem-partnerstvi.html>.

tak společnou. Vzhledem k faktu, že každý občan České republiky bez ohledu na sexuální orientaci má jakožto jedinec možnost o adopci požádat a zákon o registrovaném partnerství z této skupiny osoby s registrovaným statusem vylučuje, jedná se o znevýhodnění dané skupiny. Ze strany obhájců rodičovských práv homosexuálů je stávající paragraf považován za projev uzákoněné diskriminace. Jiří Hromada stav, kdy občan vstupem do registrovaného partnerství pozbývá právo adoptovat děti, okomentoval následovně: „*To je protiústavní moment. Stačí, aby ti, kteří s tím budou mít problém, podali stížnost k Ústavnímu soudu, a ten to musí zrušit*“.¹⁷¹ Jak poznamenává Polášková¹⁷², „*tento legislativní krok je příkladnou ilustrací tzv. zákona malé změny*“, který jsem již několikrát zmiňovala.

Otázka možnosti osvojení dítěte partnera či partnerky je však pro stejnopohlavní rodiny ještě více znepokojivá. Podle stávajícího znění zákona partner či partnerka biologického rodiče si nemůže osvojit dítě partnera, s nímž o dítě ve společné domácnosti dlouhodobě pečuje a vychovává. Vzniká tak poměrně zvláštní situace, kdy nebiologický rodič nemá k dítěti žádný právní vztah, přestože zákon stanovuje oběma partnerům povinnost podílet se stejnou měrou na výchově dítěte.¹⁷³ Jak doplňuje Janošová¹⁷⁴, nebiologický partner je tak ve vztahu ke společně vychovávanému dítěti po právní stránce „cizím člověkem“. Tato situace, kdy má dítě ze zákona pouze jednoho rodiče, může být ve stejnopohlavní rodině příčinou spousty závažných problémů, ať už v každodenní rovině, či například v momentě úmrtí biologického rodiče. Myslím si, že tento právní stav v žádném případě nepodporuje stabilní prostředí pro výchovu dítěte a je v rozporu i se samotným zájmem dítěte, což si lidé, kteří nejsou součástí těchto rodin,

171 „Čeká nás horký podzim“. *Solidarita*. srpen 2012, č. 69. s. 4.

172 POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6. s. 36.

173 ŠTĚPÁNKOVÁ, M., ČÍŽINSKÝ, P. *Registrované partnerství pro začínající*. Brno: Gay a lesbická liga, STUD Brno, 2006. ISBN 80-86547-51-5. s. 21.

174 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 37.

neuvědomují. Dalším problémem v souvislosti s otázkou osvojení zůstává fakt, že pokud si občan České republiky se svým partnerem či partnerkou jako stejnopohlavní pár osvojí dítě v zahraničí, v naší zemi jim toto osvojení nebude uznáno a dítě je tak vystaveno situaci, kdy z právního hlediska bude bez rodičů.

Na rozdíl od adopce je registrovanému partnerovi umožněno zažádat o svěření dítěte do pěstounské péče, ale pouze individuálně. Společná pěstounská péče se stejně jako v předchozím případě týká pouze manželů. V roce 2011 se v České republice stal pěstounem zdravotně postiženého dítěte první registrovaný uchazeč.¹⁷⁵ Podle mého názoru jde o poměrně paradoxní situaci vzhledem k tomu, že podle názoru některých odpůrců rodičovství homosexuálních párů byl v tomto případě do náhradní rodinné péče svěřeno postižené dítě, které běžně vyžaduje zvýšenou péči.

Pokud jde o umělé oplodnění, vstup do registrovaného partnerství přímo zabraňuje využití i této možnosti lesbickými páry.¹⁷⁶ Na základě zákona o péči a zdraví lidu č. 20/1966 Sb. je tato možnost odepřena všem ženám bez mužského partnera, takže technologie asistované reprodukce jsou opět zpřístupněny pouze heterosexuálním párům.¹⁷⁷

4.9.2 Reálné možnosti českých homosexuálních párů

V minulé kapitole jsem načtla oficiální právní vztah nebiologického rodičovství v podobě adopce a pěstounské péče k registrovaným partnerům v České republice. V následující kapitole stručně představím možnosti biologického rodičovství homosexuálních párů, především lesbických, a nastíním současnou reálnou situaci

175 První registrovaný pár získal dítě do pěstounské péče. *Česká televize* [online]. 2011 [cit. 2012-11-19].

Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/126945-prvni-registrovany-par-ziskal-dite-do-pestounske-pece/>.

176 ŠTĚPÁNKOVÁ, M., ČIŽINSKÝ, P. *Registrované partnerství pro začínající*. Brno: Gay a lesbická liga, STUD Brno, 2006. ISBN 80-86547-51-5. s. 22.

177 POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6. s. 38.

jejich využití. Vzhledem k povaze tématu je v této kapitole rozdělení na mužské a ženské páry nezbytné.

Pokud jde o mužské homosexuální páry, jejich možnosti nabytí rodičovského statutu jsou oproti ženským párům výrazně omezené. Současně jediná biologická možnost pro mužskou homosexuální populaci je výchova dětí ještě z minulého heterosexuálního vztahu. Lesbické ženy si však mohou vybrat z několika alternativ.¹⁷⁸

Nejvyužívanějším způsobem početí je tzv. domácí oplodnění neboli inseminace bez odborné asistence. Jde o velice diskrétní způsob, který preferují ženy, které upřednostňují známého dárce a nepřejí si přítomnost další osoby. Další využívanou alternativou je umělé oplodnění s odbornou pomocí. Jak už jsem uvedla výše, tato možnost není v českých podmínkách umožněna bez přítomnosti partnera mužského pohlaví, takže lesbický pár pozbývá možnosti jí legálně využít. Protože však není z právního hlediska nutné, aby byl tento „pár“ sezdáný, je tato možnost využívána i lesbickými ženami, které si tak mohou zvolit dárce z okruhu svých známých. Jak popisuje Nedbálková¹⁷⁹ výpověď paní Simony, účastnice jejího průzkumu: „*Děje se to na všech klinikách a asi se to tak obecně ví. Ale je fakt, že právně to kryjou různě. V jedné po nás chtěli notářsky ověřený podpis kamaráda, v druhé už jim to bylo jedno, a ve třetí nechtějí vůbec nic*“. Možnost anonymního dárce však bez zdravotní diagnózy o neplodnosti partnera využít nelze. V případě, že chce lesbický pár využít tzv. anonymního dárcovství, mohou tak učinit na některých reprodukčních klinikách nejen v Evropě. Existují dokonce zahraniční kliniky, které jsou zaměřené výhradně na lesbickou klientelu. Mezi ně patří například klinika v Belgii, Bulharsku nebo Finsku.¹⁸⁰

Poslední a nejméně využívanou alternativou početí je heterosexuální pohlavní styk.

178 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 69.

179 NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže: Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Brno: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7419-041-4. s. 71.

180 POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6. s. 58.

Ačkoliv se tato metoda může zdát nejlépe „dostupná“, většina lesbických žen ji na základě výzkumných šetření považuje za „*nouzové a nežádoucí řešení*“.¹⁸¹

Pro úplnost bych ještě chtěla zmínit tzv. surogátní mateřství. Tento institut náhradního mateřství u nás není nijak právně ošetřen. Jedná se o velice kontroverzní záležitost a to obvykle i v zemích, kde legální je. Jedná se o nejvíce kritizovaný postup umělého oplodnění, které těhotenství pojímá jako určitou placenou „službu“. Využíván je především v USA a to spíše heterosexuálními páry.¹⁸²

4.9.3 Postoj veřejnosti k právu adopce homosexuály

Obecně se možnost výchovy dítěte stejnopohlavním párem setkává ze strany veřejnosti s podstatně nižší podporou než uzákonění registrovaného partnerství. Přesto však i postoj veřejnosti k právu adopce homosexuálními páry prochází pozitivním vývojem a rok od roku se počet lidí, kteří s ní souhlasí, zvyšuje. Demonstrovat bych to chtěla na výzkumech *Centra pro výzkum veřejného mínění* z let 2005 a 2012 použitých již v kapitole 4.6.1, které obsahovaly i dotaz zkoumající názory respondentů na otázku, zda by měli mít homosexuálové právo adoptovat děti.

Na základě výzkumu, jehož se v roce 2005 zúčastnilo 1075 respondentů, se jich necelá pětina (18%) vyslovila k danému tématu spíše kladně (k možnosti „rozhodně ano“ se přiklonila 4%, alternativu „spíše ano“ vybralo 14% dotazovaných). Oproti tomu v roce 2012 z celkového počtu 1047 respondentů se pro možnost „ano“ vyjádřilo celých 40%. Pokud bychom tyto údaje porovnali s názory veřejnosti na registrované partnerství z kapitoly 4.6.1., došli bychom k závěru, že míra akceptace práva homosexuálů na adopci byla v obou zkoumaných obdobích výrazně nižší. V roce 2005

181 POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6. s. 126.

182 ZAMYKALOVÁ, L. Kdo smí participovat na asistované reprodukci. *Biograf* [online]. 2003 [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3103>.

tak konkrétně dosahovala zhruba jedné třetiny a v roce 2012 jedné poloviny míry akceptace práva homosexuálů na registrované partnerství. Je tedy možné říci, že se veřejnost k této otázce staví stále značně skepticky.

Častým důvodem je podle mého názoru přetrvávající špatná informovanost části veřejnosti, která si stále zachovává pohled na homosexualitu jakožto nemoc a není seznámena s žádnou ze studií, které jakýkoliv neblahý dopad výchovy homosexuálními partnery vyvracejí. Svou roli hraje také vliv minulého politického režimu a s ním spojený názor o neslučitelnosti homosexuální orientace a rodičovství. Dalším problémem je určitá neviditelnost těchto již existujících rodin, s čímž souvisí fakt, že podle mého názoru je v českém prostředí diskuze týkající se rodičovství homosexuálních párů redukována pouze na otázku adopce, přitom jak uvádí Nedbálková¹⁸³, adoptivní rodina je ze všech představitelných variant gay a lesbických rodin tou nejméně zastoupenou. Přestože je otázka rodičovství homosexuálních párů v našich poměrech součástí veřejného povědomí až v posledních letech, je důležité si uvědomit, že stejnopohlavní rodiny, které dlouhodobě vychovávají děti, u nás fakticky existují podstatně delší dobu. Právě zájmy těchto dětí a možnost je vychovávat s právně i sociálně stabilním prostředím jsou tím důvodem, proč by měla rodičovská práva a povinnosti v české legislativě lépe ošetřena. Zatím se zdá, že tím jediným rizikem pro děti ze stejnopohlavních není jejich výchova homosexuálním párem, ale ta část české společnosti, která ji tolik stigmatizuje a slepě obhajuje model „tradiční rodiny“ jakožto jediné možné výchovné prostředí. Osobně si myslím, že nejlepší zájem dětí nemusí být naplněn pouze v rámci tzv. „tradiční rodiny“ a že hlavní potřebou dětí je přítomnost milujícího rodiče. Jsem pro zrovnoprávnění stejnopohlavních a různopohlavních párů v oblasti výchovy dětí, protože mnohé výzkumy potvrzují, že děti stejnopohlavních

183 NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže: Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Brno: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7419-041-4. s. 12.

párů nejsou nijak znevýhodněny a bývají naopak tolerantnější, což potvrzuje i Janošová¹⁸⁴: „*Všestranná výchova, která se neomezuje jen na rozvíjení typicky dívčích (či chlapeckých) vlastností a dovedností, se ukazuje jako výhodnější pro budoucí život dítěte*“.

Již v roce 2006 byla možnost osvojení biologického dítěte registrovaným partnerem součástí volebního programu Strany zelených.¹⁸⁵ Jan Wintř, zpracovatel analýzy týkající se české právní úpravy osvojení dítěte sexuálními menšinami v kontextu práva Evropské unie¹⁸⁶, v roce 2009 upozornil na to, že nemožnost adopce registrovaným partnerem je v rozporu s ústavními zásadami.¹⁸⁷ Podpora adopcí dítě partnerem jeho biologického rodiče je také soustavným cílem *Výboru pro sexuální menšiny RVLP*. V nedávné minulosti byla podpora adopcí homosexuálními páry opět vyslovena ze strany politika a prezidentského kandidáta Jiřího Dienstbiera.¹⁸⁸ Také současný prezident Miloš Zeman se k tématu vyjádřil poměrně příznivě: „*V případě, že adopce dětí heterosexuálními páry bude vyčerpána, proč ne. Ale jinak zastávám názor, že dítě ke svému zdravému vývoji potřebuje jak otce, tak matku*“.¹⁸⁹ Vzhledem k současným politickým trendům však změnu rodičovských práv homosexuálních partnerů považují za otázku vzdálené budoucnosti.

184 JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5. s. 67.

185 Moderní rodina: Registrované partnerství. *Strana zelených: Sociální politika: stejná práva - stejné šance* [online]. 2006 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://strana.zeleni.cz/155/clanek/6-socialni-politika-stejna-prava-stejne-sance/#6.2>.

186 Zákaz adopcí: Právní analýza osvojení dítěte. *GL partnerství* [online]. 2009 [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://www.glpartnerstvi.cz/zakaz-adopci/pravni-analyza-osvojeni-ditete.html>.

187 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 465.

188 Prezidentský kandidát Dienstbier: Prosazuje adopci pro homosexuály. *Zprávy* [online]. 2012 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/179794/prezidentsky-kandidat-dienstbier-prosazuje-adopci-pro-homosexuality.html>.

189 Prezidentští kandidáti a jejich vztah k LGBT. *Lui magazine* [online]. 2013 [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: <http://www.lui-magazine.cz/lifestyle/doporuceny-clanek/magazin/item/1230-prezident%C5%A1t%C3%AD-kandid%C3%A1ti-a-jejich-vztah-k-lgbt>.

4.10 Zákon o registrovaném partnerství versus instituce manželství

Registrované partnerství je dnes v České republice jediný institut, který umožňuje homosexuálním párům právně formalizovat svůj vztah. V české legislativě je řešeno komplexním zákonem č. 115/2006 Sb., který současně obsahuje odkaz na dalších osmnáct zákonů, u nichž v souvislosti s přijetím zákona došlo ke změnám. Zákon tak zasahuje do většiny zákonů, často pouhým doplněním slova „partner“ k výrazu „manžel“. Zákon o registrovaném partnerství upravuje vznik, zánik a podmínky obou těchto právních úkonů. Dále vymezuje majetkoprávní vztahy partnerů, jejich vztah k dětem a další práva a povinnosti obou partnerů. Z hlediska množství práv a povinností se registrované partnerství nachází na půli cesty mezi nesezdaným soužitím a manželstvím.¹⁹⁰ Zákon tak ukládá registrovaným partnerům méně povinností než manželům, současně jim však poskytuje méně práv. Z těch nejpodstatnějších rozdílů tak na rozdíl od manželství uzavřením registrovaného partnerství nevzniká společné jmění partnerů ani nárok na vdovecký důchod, nedochází automaticky ke společnému nájmu bytu a v souvislosti s rodičovstvím nemají partneři v průběhu trvání partnerství právo adopce ani společné pěstounské péče. Oproti manželství zákon partnerům neukládá povinnost žít spolu, být si věrni a vzájemně si pomáhat. Dalším rozdílem je skutečnost, že alespoň jeden z partnerů, kteří chtějí do tohoto svazku vstoupit, musí mít české občanství. V souvislosti se vstupem do registrovaného partnerství není partnerům umožněn církevní sňatek. Obřad může probíhat buď na jednom ze čtrnácti matričních úřadů, které jsou uvedeny v zákoně (v každém kraji jeden), nebo na jiném párem zvoleném místě. Podle českých matrikářů obřad vypadá dost podobně jako u heterosexuálních párů pouze s tou výjimkou, že „před oltářem“ nestojí muž a žena.¹⁹¹

¹⁹⁰ ŠTĚPÁNKOVÁ, M., ČIŽINSKÝ, P. *Registrované partnerství pro začínající*. Brno: Gay a lesbická liga, STUD Brno, 2006. ISBN 80-86547-51-5. s. 12.

¹⁹¹ Žádný z registrovaných homosexuálních párů v kraji se nerozpadl. *IDnes: Brno a jižní Morava* [online]. 2010 [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/zadny-z-registrovanых-homosexualnich-paru-v-kraji-se-nerozpadl-ph5-/brno-zpravy.aspx?c=A100106_210225_brno_krc.

Od roku 2012 si partneři mohou vybrat, zda chtějí mít po uzavření partnerství svůj rodinný stav v občanském průkazu uveden, či ne.¹⁹² Zákon byl v roce 2006 schválen jako určitý kompromis a dá se říci, že panuje obecná shoda v názoru, že zahrnuje i některá problematická ustanovení týkající se například vyživovací povinnosti trvajících i po ukončení partnerství. Přesto však přijetí zákona znamená pro homosexuální páry určité zrovnoprávnění s páry heterosexuálními, protože mají možnost si vybrat, zda svůj svazek chtějí formalizovat či ne.

4.11 Směrem ke zpřístupnění manželství pro homosexuální páry?

Diskuze o otázce, zda umožnit uzavírání sňatků homosexuálním partnerům, se poprvé v českém veřejném prostoru objevila v říjnu 1989 v časopise *Mladý svět* v souvislosti s přijetím zákona o registrovaném partnerství v Dánsku.¹⁹³ Byla do veřejné diskuze nadnesena českými sexuology, kteří tak usilovali o snížení výskytu viru HIV a celkové zvýšení stability homosexuálních párů. Do politického prostoru tato otázka poprvé výrazněji pronikla prostřednictvím dopisu s otázkami, který v roce 2002 odeslala *G-Liga* poslancům, aby tak mohla zmapovat názorové rozvrstvení ve vládě.¹⁹⁴ Autoři v dopise proklamovali zjevnou diskriminaci homosexuálních párů před zákonem, mimo jiné z důvodu absence legislativního ošetření vztahu těchto párů. V tomto ohledu se tázali poslanců, jaká z uvedených alternativ (občanský sňatek, „severský“ zákon či francouzský model) by pro ně byla nejpřijatelnější. Nepodařilo se mi zjistit, jaká byla návratnost tohoto dopisu ani reakce poslanců, avšak vzhledem k tomu, že ke schválení registrovaného partnerství došlo až o 4 roky později, odhaduji,

192 Registrované partnerství 2006 - 2011 od M. Šlehofera. *Rozdílné rytmy* [online]. 2012 [cit. 2013-01-19].

Dostupné z: <http://rozdilnerytmy.blgz.cz/2012/03/Registrovane-partnerstvi-2006-2011-od-M-Slehofera.html>.

193 SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-585-6. s. 370.

194 Dopis poslancům. *Komunity web: Registrované partnerství v roce 2002* [online]. 2002 [cit. 2012-10-07].

Dostupné z: http://komunity.web2.cz/rp-2002/dopis_poslancum.phtml.

že reakce pravděpodobně nebyly příliš nakloněné ani jedné z možností.

V návrhu zákona nového občanského zákoníku v roce 2008 bylo registrované partnerství uvedeno novým termínem (tzv. zapsané partnerství) a po legislativní stránce postaveno na roveň manželskému svazku.¹⁹⁵ Během hlasování o návrhu se v mnoha případech objevily argumentace proti zákonu velice podobné těm, které zazněly v debatě o registrovaném partnerství (viz kapitola 4.6.2). Opět se hájila především „tradiční rodina“. Ale co pro nás v této době tato „tradiční rodina“ znamená? Je to rodina před, nebo po emancipaci žen? Je to žena v domácnosti a muž zaopatřující rodinu, nebo pracují oba? Kdo vychovává děti – žena v domácnosti, jesle, nebo prarodiče? Z jaké doby čerpáme tradiční rodinné hodnoty – z doby feudální, průmyslově-revoluční, prvorepublikové, socialistické, postmoderní,? Toť otázka. Rozhodně by nás však měla nasměrovat k tomu, že koncept „tradiční rodiny“ není neměnný a k uvědomení, že budoucnost může mít více podob.

V současné době se dá říci, že otázka možnosti vstupu homosexuálů do občanského svazku společnost názorově rozděluje na dvě téměř totožné části. Když se vrátím k průzkumu CVVM z roku 2012¹⁹⁶, jež jsem již dvakrát ve své práci použila, je z něj zřejmé, že více jak polovina respondentů (54%) souhlasí s právem homosexuálů formalizovat svůj svazek v podobě sňatku. V roce 2005 se k otázce vyjádřilo kladně pouze 42% dotazovaných.¹⁹⁷ Oproti tomu podpora registrovaného partnerství v obou sledovaných obdobích byla vždy výrazně vyšší (v roce 2005 62%, v roce 2012 79%). S tím souvisí pojem „podmínečná tolerance“, kdy jsou homosexuální jedinci společností přijímáni pouze do té míry, kdy nepřekračují určité hranice. Tyto hranice

195 Návrh zákoníku zrovnoprávňuje sňatky homosexuálů s manželstvím. *IDnes: Zprávy* [online]. 2008 [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/navrh-zakoniku-zrovnopravnuje-snatky-homosexuálu-s-manželstvím-lca-/domaci.aspx?c=A080910_135054_domaci_adb.

196 Registrované partnerství pro homosexuály je přijatelné, adopce dítěte ne. *Sociopress: Fakulta sociálních věd Univerzita Karlova v Praze* [online]. 2012 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://sociopress.cz/registrovane-partnerstvi-pro-homosexuality-je-prijatelne-adopce-ditete-ne/>.

197 Češi jsou vůči sňatkům a registrovanému partnerství homosexuálů vstřícnější než Poláci, Maďaři a Slováci. *Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR* [online]. 2005 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3261/f3/100533s_ov51128.pdf.

jsou kromě jiného vymezeny tradičním vnímáním manželství a rodiny jakožto heterosexuálních institucí.¹⁹⁸ Tuto skutečnost podporuje i fakt, že podpora adopcí homosexuálními páry je dlouhodobě podstatně nižší, jak jsme mohli vidět v kapitole 4.9.3. Podle mého názoru se však legislativa v této oblasti neodvívá od veřejného názoru, ale naopak je z větší míry veřejný názor odvozen od legislativy. Proto jsem přesvědčená, že změnou legislativy se velmi rychle promění i stávající názory veřejnosti.

Pokud jde konkrétně o zpřístupnění instituce manželství homosexuálním párům, myslím si, že v tomto případě dojde v České republice ke změně legislativy spíše na základě přijetí společné evropské úpravy, než z iniciativy českých politických reprezentantů. Přikláním se k tomuto názoru, protože v České republice je v souvislosti se zpřístupněním manželství homosexuálním párům vedena příliš široká veřejně-politická diskuze zahrnující otázky, díky kterým se tak vytrácí základní smysl diskuze, a to že homosexuálové by měli mít stejná práva a povinnosti jako heterosexuálové. Pro Waadijka je toto problém, kterým se odlišuje hlasování o zákonu v Nizozemí a ve většině ostatních zemích.¹⁹⁹ Kromě toho je Česká republika zatížena ještě dalšími historicko-sociálně a politickými konsekvencemi, které ji v této otázce diferencují od nizozemského příkladu a které Waaldijk považoval za určující: k dekriminizaci homosexuálního jednání u nás došlo o 150 let později než v Nizozemí. Také z hlediska politického režimu nás komunismus názorově příliš „neotevřel“, s čímž souvisí i to, že na rozdíl od tradiční tolerance a otevřenosti k menšinám panujícím v Nizozemí, jsou z mého pohledu v České republice menšiny spíše terčem agresivity lidí.

Na základě těchto aspektů tedy usuzuji, že kdyby v této oblasti měla Česká republika kráčet vlastní cestou, stane se institucionalizace manželství pro homosexuální

198 POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5013-6. s. 40.

199 BARŠOVÁ, A. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 184.

páry otázkou až daleké budoucnosti. V souladu s Waaldijkovou teorií a jeho vzorce stálého pokroku by však ke zrovnoprávnění homosexuálních a heterosexuálních partnerství mělo dříve či později rozhodně dojít.

Závěr

Homosexuální partnerství jsou v mnoha státech západní společnosti stále kontroverzním fenoménem. Obecně se dá ale konstatovat, že tolerance vůči homosexuálně orientované menšině se zvyšuje, stejně jako počet zemí, které již homosexuální svazky právně formalizovaly. Ačkoli každý stát tak činí rozdílnou právní formou, je možné říci, že nejčastěji realizovaným modelem je registrované partnerství, jehož konkrétní úpravy se napříč jednotlivými zeměmi často zásadně liší a tím i rozsah práv a povinností partnerů. V současnosti pouze třináct zemí světa²⁰⁰ povoluje stejnopohlavním párům uzavírat manželství, z něhož jim plynou naprosto totožná práva a povinnosti jako manželům. V jiných zemích jsou právní důsledky z uzavření registrovaného partnerství podstatně omezeny, což registrovaným partnerům může v praktickém životě přinášet značné komplikace. V mnoha případech je tento nesoulad mezi manželskými a partnerskými právy a povinnostmi možné považovat za přímou diskriminaci homosexuálních párů. Keese Waaldijk dochází k tomu, že uznání rovných práv leseb a gayů je součástí velké revoluční cesty každé společnosti ke svobodě a rovnosti, která se realizuje i malými postupnými změnami. Tato cesta malých změn vedla i k uzákonění registrovaného partnerství v České republice v roce 2006. Od této doby si život gay a lesbických párů nacházel a upevňoval svoje místo ve společnosti a postupně se stává její běžnou součástí. Pokud se však veřejná diskuze dotkne v souvislosti s právy homosexuálů tématu manželství nebo adopce, často se ukáže, že homosexuálové jsou akceptováni pouze do té doby, než pro svá partnerství vyžadují stejná práva a povinnosti jako heterosexuálové. Definice rodiny, která byla považována dlouhá staletí za něco neměnného a posvátného, je tak vystavena výzvě. Často obhajovaná „tradiční rodina“ tvořená ženou, mužem a dětmi už není jedinou možností,

200 Gayové a lesby slavi! Nový Zéland přijal rovnost manželství. *Lui Magazine* [online]. 2013 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.lui-magazine.cz/novinky/item/1477-gayov%C3%A9-a-lesby-slav%C3%AD-nov%C3%BD-z%C3%A9land-p%C5%99ijal-rovnost-man%C5%BEelstv%C3%AD>.

jak realizovat svůj partnerský a rodinný život. Vedle toho existují různé alternativní formy soužití, mezi něž patří i stejnopohlavní rodina, kterou tvoří homosexuální pár a děti. Jejich reálnou existenci je důležité si uvědomit a vycházet z ní při tvorbě legislativních podmínek, které přímo ovlivňují fungování a stabilitu těchto rodin, kterých není málo. Ze současné perspektivy je možné odhadnout, že homosexuální páry jakožto menšina zůstanou ještě nějakou dobu v naší společnosti častým terčem přirozené agresivity lidí. Avšak je nutné si uvědomit, že to jsou právě tito lidé, kteří argumentací proti otevření manželství homosexuálním párům a právnímu ošetření jejich vztahu k dětem tak vehementně užívají termín „tradiční rodiny“ a snaží se tak existenci jiných forem života ignorovat, vytvářejí tuto neviditelnou, ale silnou zeď mezi homosexuálními a heterosexuálními páry. Ty se svou podstatou ale neliší: každý z obou stran této „barikády“ chce žít spokojený partnerský a rodinný život, k němuž má naprosto stejné kompetence a především právo na něj. Právě legislativa se stává výchozím bodem, který přístup veřejnosti utváří. Proto se zákonné procesy, na nichž je současně i možné demonstrovat samotné přístupy lidí, staly podstatnou částí mé bakalářské práce. Teorie profesora Waaldijka a především reálná zahraniční zkušenost ze států, kde již bylo manželství homosexuálním párům zpřístupněno, dokazuje, že zrovnoprávnění heterosexuálních a homosexuálních partnerů sebou nepřináší žádné negativní společenské důsledky. Naopak tak stabilizuje místo ve společnosti mnoha homosexuálně orientovaným lidem a jejich rodinám, kterých je mezi námi více, než se často domníváme. A stabilní a právně ošetřené mezilidské vztahy by měly být zájmem každé společnosti. Rodina je základ státu a my bychom si měli především uvědomit, že dnešní rodina může mít a reálně opravdu má více podob. K celospolečenskému uvědomění by měl také přispět fakt, že homofobie je možné „léčit“, ale homosexualitu nikoliv.

Seznam použité literatury

- ◆ BARŠOVÁ, A., Mgr. *Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?*.
Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. Sociální studia 7. s. 173-185.
- ◆ BRZEK, A., PONĎELÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Třetí pohlaví*. Praha: Scientia Medica, 1992. s. 124. ISBN 80-85526-03-4.
- ◆ *Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví*. Brno: Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity, 2002. s. 153-172.
- ◆ FLANEL, J. *Gay historie*. Praha: Dauphin, 2000. s. 527. ISBN 80-7272-010-4.
- ◆ GEORGE, R. P. *Co je a co není manželství*. Praha: Občanský institut, 2010. s. 10. ISBN 978-80-86972-61-9.
- ◆ HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: Komentář Milana Hrušáková a kolektiv*. Vyd. 4. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 558. ISBN 978-80-7400-061-4.
- ◆ JANOŠOVÁ, P. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. s. 218. ISBN 80-7184-954-5.
- ◆ KLAUS, V. a P. MACH. *Registrace partnerství: Pokrok, nebo nezodpovědné riziko?: Důvody pro vrácení zákona*. Vyd. 1. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. s. 87. ISBN 80-86547-51-5.
- ◆ Lambda, 1. vyd. Praha: č. 3, 1990. s. 38.
- ◆ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. s. 311. ISBN 80-86429-58-X.
- ◆ *Na obranu manželství: z anglického originálu přeložil Eduard Geissler*. Praha: Občanský institut, 2011, č. 240. s. 11. ISSN 978-80-86972-75-6.

- ◆ NEDBÁLKOVÁ, K. *Matky kuráže: Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Brno: Sociologické nakladatelství, 2011. s. 119. ISBN 978-80-7419-041-4.
- ◆ POLÁŠKOVÁ, E. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 249. ISBN 978-80-210-5013-6.
- ◆ *Příručka evropského antidiskriminačního práva: Agentura Evropské unie pro základní práva*. Rakousko: Úřad pro publikace, 2011. s. 156. ISBN 978-92-871-9992-8.
- ◆ SEIDL, J. *Od žaláře k oltáři : emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. s. 582. ISBN 978-80-7294-585-6.
- ◆ Soho revue. 2. vyd. Praha: č. 4, 1992. s. 42.
- ◆ Solidarita. 1. vyd. Praha: č. 69, srpen 2012. s. 26.
- ◆ ŠTĚPÁNKOVÁ, M., ČIŽINSKÝ, P. *Registrované partnerství pro začínající*. Brno: Gay a lesbická liga, STUD Brno, 2006. s. 24. ISBN 80-86547-51-5.

Internetové odkazy

- ◆ Adoption by couples. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://ilga.org/>.
- ◆ Asia. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://ilga.org/ilga/en/organisations/ILGA%20ASIA>.
- ◆ Age of Consent Laws. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2012-11-01]. Dostupné z: <http://ilga.org/>.
- ◆ BARTOŠOVÁ, S. *Institucionalizace alternativních forem soužití v Evropě*. Brno, 2008. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/81512/pravf_m/. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/81512/pravf_m/?id=196560.
- ◆ Biography of Karl Heinrich Ulrichs. *Duhaime* [online]. 2012 [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: <http://www.duhaime.org/LawMuseum/LawArticle-1125/Karl-Heinrich-Ulrichs-1825-1895-Germany.aspx>.
- ◆ Blíženec a jeho cesta životem. *Životopis - Jiří Hromada* [online]. 2013 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.jirihromada.cz/zivotopis>.
- ◆ Bona Dea. *Radiožurnál* [online]. 2005 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/porady/_porad/82.
- ◆ Britští poslanci odsouhlasili manželství homosexuálů. *Česká televize: Svět* [online]. 2013 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz:8001/ct24/svet/213780-britsti-poslanci-odsouhlasili-manzelstvi-homosexualu/>.

- ◆ Celebrity ve sněmovně podpořily registrované partnerství - z tiskové konference K. Konečné a J. Kupčové. *KSČM* [online]. 2005 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.kscm.cz/uvodni-stranka/28483/celebrity-ve-snemovne-podporily-registrovane-partnerstvi-z-tiskove-konference-k-konecne-a-j-kupcove?previev=archiv>.
- ◆ Culture and leisure: Tel Aviv, the final gay frontier. *Ynetnews* [online]. 2013 [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <http://www.ynetnews.com/home/0,7340,L-3083,00.html>.
- ◆ Češi jsou vůči sňatkům a registrovanému partnerství homosexuálů vstřícnější než Poláci, Maďaři a Slováci. *Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR* [online]. 2005 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3261/f3/100533s_ov51128.pdf.
- ◆ Dopis poslancům. *Komunity web: Registrované partnerství v roce 2002* [online]. 2002 [cit. 2012-10-07]. Dostupné z: http://komunity.web2.cz/rp-2002/dopis_poslancum.phtml.
- ◆ Dva muži zachráněni před popravou kvůli gay sexu. In: *Lui-magazine* [online]. 2012 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: <http://www.lui-magazine.cz/novinky/item/1301-dva-mu%C5%BEi-zachr%C3%A1n%C4%9Bni-p%C5%99ed-popravou-kv%C5%AFli-gay-sexu>.
- ◆ Evropský parlament: Přijaté texty - Úterý 13. březen 2012 - Štrasburk. [online]. [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0069+0+DOC+XML+V0//CS>.
- ◆ Evropská komise: Evropa 2020. *Europa* [online]. 2013 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://www.europarlhttp://ec.europa.eu/europe2020/index_cs.htm.

- ◆ *Evropská úmluva o ochraně lidských práv: ve znění Protokolů č. 11 a 14.* Kancelář Evropského soudu pro lidská práva, 2003. Dostupné z:
http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D-46EB-8C13-4F3262F9E20B/0/Convention_CES.pdf.
- ◆ Gayové a lesby slaví! Nový Zéland přijal rovnost manželství. *Lui Magazine* [online]. 2013 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.lui-magazine.cz/novinky/item/1477-gayov%C3%A9-a-lesby-slav%C3%AD-nov%C3%BD-z%C3%A9land-p%C5%99ijal-rovnost-man%C5%BEelstv%C3%AD>.
- ◆ Gayové a lesby ve Švédsku už mohou uzavírat manželství. *Aktuálně: Zahraničí Evropa* [online]. 2013 [cit. 2012-03-17]. Dostupné z:
<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=633688>.
- ◆ Gays and lesbians make bad parents "There is no basis in the scientific literature for this perception". *Canadian Psychological Association* [online]. 2003 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.cpa.ca/cpsite/userfiles/Documents/old%20press%20releases/GayParenting-CPA.pdf>.
- ◆ GI v ČR u premiéra - 28.02.06: Gay iniciativa v ČR u premiéra. *Gay iniciativa* [online]. 2006 [cit. 2013-01-24]. Dostupné z:
<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=361>.
- ◆ Historie SOHO a GI v ČR. *Gay iniciativa* [online]. 2009 [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=5>.
- ◆ Historie RP: Vývoj prosazování registrovaného partnerství v České republice. *Gay iniciativa* [online]. 2008 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z:
<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=10>.

- ◆ Homosexualita je u zvířat velmi častým jevem. *Gay iniciativa* [online]. 2006 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=739>.
- ◆ Homosexuální sňatky: Nizozemsko následovalo již devět zemí. *Česká televize: Svět* [online]. 2013 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/119809-homosexualni-snatky-nizozemsko-nasledovalo-jiz-devet-zemi/>.
- ◆ Iceland passes gay marriage law in unanimous vote. *Reuters* [online]. 2013 [cit. 2012-02-29]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2010/06/11/us-iceland-gaymarriage-idUSTRE65A3V020100611>.
- ◆ ILGA-Europe map on legal situation for LGB people in Europe (July 2009). *Ilga Europe: Equality for lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people in Europe* [online]. 2013 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: http://www.ilga-europe.org/home/publications/reports_and_other_materials/ilga_europe_map_on_legal_situation_for_lgb_people_in_europe_july_2009.
- ◆ Instituce EU vyhlásily Listinu základních práv EU. [online]. [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=CS&type=IM-PRESS&reference=20071212STO15083&secondRef=0>.
- ◆ Jihočeská Lambda České Budějovice. *Kluci cb* [online]. 2011 [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://www.klucicb.cz/news.php>.
- ◆ KAŇKA, P. Abeceda homosexuality. 004 [online]. 2013 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: http://www.004.cz/storage/abeceda_homosexuality.pdf.
- ◆ Kde budeme velkou rodinou. *Dějiny a současnost: Kulturně historická revue* [online]. 2012 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2007/12/-kde-budeme-velkou-rodinou-/>.

- ◆ Kdo jsme a o co usilujeme. *Logos Česká republika* [online]. 2011 [cit. 201-12-10]. Dostupné z: <http://logos-cr.euweb.cz/>.
- ◆ KRICKLER, K. *Homosexuals in Austria: Nazi persecution and the long struggle for rehabilitation* [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://ccges.apps01.yorku.ca/wp/wp-content/uploads/2008/12/krickler-homosexuals-in-austria-nazi-persecution-and-the-long-struggle-for-rehabilitation.pdf>.
- ◆ Která žena smí být matkou?. *Džamila Stehliková: Z diáře* [online]. 2011 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.dzamilastehlikova.cz/8378/291/clanek/ktera-zena-smi-byt-matkou/>
- ◆ Lambda Praha. *M-Klub* [online]. 2011 [cit. 2012-12-26]. Dostupné z: <http://m.klub.lambda.sweb.cz/>
- ◆ Laws prohibiting diskrimination on grounds of sexual orientation. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2012-12-16]. Dostupné z: <http://ilga.org/ilga/en/countries/GUYANA/Law>.
- ◆ LEGATO - Nový pořad ČT o světě gayů, leseb a translidí. *Trans lidé* [online]. 2003 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://www.translide.cz/legato>.
- ◆ Manželství homosexuálů otevírá dveře incestu a mnohoženství. *Res Claritatis* [online]. 2012 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://res.claritatis.cz/zpravy/evropa/manzelstvi-homosexualu-otevira-dvere-incestu-a-mnohozenstvi/5942>.
- ◆ Marriage or Substitutes to Marriage. *International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association* [online]. 2013 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://ilga.org/>.
- ◆ Mexican Supreme Court rules for marriage equality. *Salon* [online]. 2013 [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: http://www.salon.com/2012/12/06/mexican_supreme_court_rules_for_marriage_equality/.

- ◆ Moderní revue a další časopisy. *Universität Wien: Literatur im Kontext* [online]. 2012 [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <https://lic.ned.univie.ac.at/cs/node/4841>.
- ◆ Moderní rodina: Registrované partnerství. *Strana zelených: Sociální politika: stejná práva - stejné šance* [online]. 2006 [cit. 2012-03-19]. Dostupné z: <http://strana.zeleni.cz/155/clanek/6-socialni-politika-stejna-prava-stejne-sance/#6.2>.
- ◆ Na ČT startuje Q, pořad pro gaye. *Gay iniciativa* [online]. 2007 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=1428>
- ◆ Na Prague Pride přišly tisíce lidí, odpůrců bylo pomálu. *Aktuálně* [online]. 2012 [cit. 2012-12-18]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=754815>.
- ◆ Návrh zákoníku zrovnoprávňuje sňatky homosexuálů s manželstvím. *IDnes: Zprávy* [online]. 2008 [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/navrh-zakoniku-zrovnopravnuje-snatky-homosexualu-s-manzelstvim-1ca-/domaci.aspx?c=A080910_135054_domaci_adb.
- ◆ "Někomu pomůže, nikomu neublíží". *Econnect: Zpravodajství* [online]. 2002 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://ecn.cz/?x=103855>.
- ◆ Nenávistné výroky a nenávistně motivované trestné činy vůči lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaným osobám. [online]. 2009 [cit. 2012-11-25]. Dostupné z: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1226-Factsheet-homophobia-hate-speech-crime_CS.pdf.
- ◆ Netradiční rodina: Američtí pediatri podpořili homosexuální manželství. *Týden* [online]. 2013 [cit. 2012-11-17]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zdravi/vztahy/americti-pediatri-podporili-homosexualni-manzelstvi_264866.html.

- ◆ Nový občanský zákoník je diskriminující a nesystematický. *Colourplanet* [online]. 2011 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.colourplanet.cz/77396-novy-obcansky-zakonik-je-diskriminujici-a-nesystem>.
- ◆ O nás. *ELnadruhou* [online]. 2013 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.elnadruhou.cz/cz/o-nas/>.
- ◆ O nás. *Rozdílné rytmy* [online]. 2008 [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: <http://www.rozdilnerytmy.cz/>.
- ◆ O nás. *STUD* [online]. 2013 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.stud.cz/o-nas/>.
- ◆ O sdružení. *Stránky občanského sdružení Stejná rodina* [online]. 2010 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: http://www.stejnarodina.cz/index.php?item=o_sdruzeni.
- ◆ Ohlédnutí za minulými ročníky. *Mezipatra* [online]. 2013 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.mezipatra.cz/festival/ohljednuti-za-minulymi-rocniky>.
- ◆ OTÁHALOVÁ, L. *Registrované partnerství nebo manželství osob stejného pohlaví*. Brno, 2004. Diplomová práce. PF MU. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/206611/esf_m/?lang=en
- ◆ Právní úprava postavení sexuálních menšin v evropských zemích. *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva* [online]. 2009 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://lgbt.poradna-prava.cz/pravni-uprava.html>.
- ◆ Prezidentský kandidát Dienstbier: Prosazuje adopci pro homosexuály. *Zprávy* [online]. 2012 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/179794/prezidentsky-kandidat-dienstbier-prosazuje-adopci-pro-homosexuality.html>.

- ◆ Prezidentští kandidáti a jejich vztah k LGBT. *Lui magazine* [online]. 2013 [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: <http://www.lui-magazine.cz/lifestyle/doporuceny-clanek/magazin/item/1230-prezident%C5%A1t%C3%AD-kandid%C3%A1ti-a-jejich-vztah-k-lgbt>.
- ◆ První čtení návrhu zákona (1): 26. března 1998. *Gay a lesbická liga* [online]. 1998 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: http://www.gl.cz/rp-1998/1_01.phtml#Orgonikova.
- ◆ První registrovaný pár získal dítě do pěstounské péče. *Česká televize* [online]. 2011 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/126945-prvni-registrovany-par-ziskal-dite-do-pestounske-pece/>.
- ◆ Přehled právních předpisů EU: Boj proti diskriminaci. *Europa* [online]. 2010 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/combating_discrimination/c11332_cs.htm.
- ◆ Příručka pro personální a platovou agendu: Zákon č. 198/2009 Sb. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Práce a právo* [online]. 2009 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z198_2009.
- ◆ Reakce premiéra na prezidentovo veto. *Gay a lesbická liga* [online]. 2006 [cit. 2013-02-11]. Dostupné z: http://www.gl.cz/rp-2006/premier-reakce_na_veto.phtml.
- ◆ Registrované partnerství pro homosexuály je přijatelné, adopce dítěte ne. *Sociopress: Fakulta sociálních věd Univerzita Karlova v Praze* [online]. 2012 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://sociopress.cz/registrovane-partnerstvi-pro-homosexualy-je-prijatelne-adopce-ditete-ne/>.
- ◆ Registrované partnerství v Česku je stálejší než manželství. *Novinky* [online]. 2012 [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/282527-registrovane-partnerstvi-v-cesku-je-stalejsi-nez-manzelstvi.html>.

- ◆ Registrované partnerství v ČR v roce 2006. *Gay iniciativa* [online]. 2006 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=1491>.
- ◆ Registrované partnerství 2006 - 2011 od M. Šlehofera. *Rozdílné rytmy* [online]. 2012 [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://rozdilnerytmy.blgz.cz/2012/03/Registrovane-partnerstvi-2006-2011-od-M-Slehofera.html>.
- ◆ RP ve světě. *Gay iniciativa* [online]. 2011 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php/?page=clanek&id=374>.
- ◆ RP v Parlamentu: Historický přehled. *GL partnerství* [online]. 2013 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.glpartnerstvi.cz/historicky-prehled/>.
- ◆ Setkání GLL s Keesem Waaldijkem. *Komunity web2* [online]. 2013 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: http://komunity.web2.cz/rp-waaldijk/040704_setkani.phtml.
- ◆ Slovenští homosexuálové se hned tak brát nebudou. *Česká televize: Svět* [online]. 2013 [cit. 2013-01-17]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/201607-slovensti-homosexualove-se-hned-tak-brat-nebudou/>.
- ◆ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy. *Účetní portál: předpisy EU* [online]. 2011 [cit. 2012-11-14]. Dostupné z: <http://www.ucetni-portal.cz/smernice-evropskeho-parlamentu-a-rady-2006-54-es-zasady-rovnych-prilezitosti-a-rovneho-zachazeni-pro-muze-a-zeny-52-w.html>.
- ◆ Směrnice Rady č.2000/78/ES kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání. *Účetní portál: předpisy EU* [online]. 2011 [cit. 2012-11-14]. Dostupné z: <http://www.ucetni-portal.cz/smernice-rady-c-2000-78-es-kterou-se-tanovi-obecny-ramec-pro-rovne-zachazeni-v-zamestnani-a-povolani-25-w.html>.

- ◆ Sňatky homosexuálů dostaly ve Francii zelenou. *Aktuálně Centrum* [online]. 2013 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=771238>.
- ◆ Sněmovna dala 101 hlasů registrovanému partnerství. *Gay a lesbická liga* [online]. 2006 [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://www.gl.cz/gll-dokumenty/2006-03-15-tz-gll-rp.phtml>.
- ◆ Sněmovna schválila zákon pro gaye. *Aktuálně* [online]. 2006 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=102880>.
- ◆ Sněmovní tisk 1075: VI. zák. o partnerském soužití osob stejného pohlaví. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 2002 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&T=1075>.
- ◆ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Práva zranitelných skupin na pracovišti – zejména otázky diskriminace na základě sexuální orientace (stanovisko z vlastní iniciativy). *Přístup k právu Evropské unie* [online]. 2012 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0012:0015:CS:PDF>.
- ◆ Stenoprotokoly, 10. schůze: středa 31.3.1999. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 1999 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/s010222.htm#r2>.
- ◆ Stenoprotokoly, 23. schůze: čtvrtek 26.3.1998. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1996-1998* [online]. 1998 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/023schuz/s023097.htm>
- ◆ Stenoprotokoly, 39. schůze: čtvrtek 25.10.2001. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 1998-2002* [online]. 2001 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/039schuz/s039240.htm>.

- ◆ Stenoprotokoly, 51. schůze: čtvrtek 8.12.2005. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 2002-2006* [online]. 2005 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/051schuz/s051332.htm>.
- ◆ Stenoprotokoly, 54. schůze: středa 15.3.2006. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: PS 2002-2006* [online]. 2006 [cit. 2013-03-24]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/054schuz/s054219.htm#r5>.
- ◆ Tisková zpráva GLL ke stažení návrhu bez udání důvodu a termínu. *Gay a lesbická liga* [online]. 2005 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.gl.cz/rp-2004/2004-02-04-tz-gll.phtml>.
- ◆ Tisková zpráva US-DEU a GI v ČR, 07.03.06: US-DEU podpoří zákon o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví. *Gay iniciativa* [online]. 2006 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=362>.
- ◆ Uganda chce trestat homosexualitu smrtí. Zákon přijme ještě letos. *Lui-magazine* [online]. 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://w.lui-magazine.cz/novinky/item/1119-uganda-chce-trestat-homosexualitu-smrt%C3%AD-z%C3%A1kon-p%C5%99ijme-je%C5%A1t%C4%9B-letos>.
- ◆ Úřední věstník Evropské unie: C 351/12. odst. 1.6. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:351:0012:0015:CS:PDF>.
- ◆ VACULÍKOVÁ, V. *Teoretickoprávní aspekty zakotvení institutu soužití osob stejného pohlaví v právním řádu České republiky*. Právnická fakulta, 2003. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. s. 24. Dostupné z: <http://poradna-prava.cz/diskriminace/index-31.htm>.

- ◆ Výbor pro sexuální menšiny. *Sexuální menšiny: Vláda České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/sexualni-mensiny/pracovni-skupina-pro-otazky-sexualnich-mensin-24225/>.
- ◆ Výzva 2002. *Gay a lesbická liga* [online]. 2003 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.gl.cz/rp-2003/2003-09-16-les-vyzva.phtml>.
- ◆ What is ILGA-Europe?. *Ilga Europe: Equality for lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people in Europe* [online]. 2013 [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: http://www.ilga-europe.org/home/about_us/what_is_ilga_europe.
- ◆ Zájem o registrované partnerství loni vzrostl. Na Vysočině je 18 párů.: Registrované partnerství v ČR - tabulky. *Oficiální stránky města Jihlava* [online]. 2013 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://www.jihlava.cz/zajem-o-registrovane-partnerstvi-loni-vzrostl-na-vysocine-je-18-paru/d-493696>.
- ◆ Zákaz adopcí: Právní analýza osvojení dítěte. *GL partnerství* [online]. 2009 [cit. 2013-01-19]. Dostupné z: <http://www.glpartnerstvi.cz/zakaz-adopci/pravni-analyza-osvojeni-ditete.html>.
- ◆ Základní pravidla EU pro volný pohyb osob. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2010 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zakladni-pravidla-eu-pro-volny-pohyb-osob.aspx>.
- ◆ Zákon č. 94/1963 Sb.: Zákon o rodině. *Zákony ČR* [online]. 2013 [cit. 2012-03-17]. Dostupné z: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-sb-zakon-o-rodine.html>.
- ◆ Zákon 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství. *GL partnerství* [online]. 2006 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z: <http://www.glpartnerstvi.cz/zakon-o-registrovanem-partnerstvi/zakon-115/2006-sb.-o-registrovanem-partnerstvi.html>.

- ◆ ZAMYKALOVÁ, L. Kdo smí participovat na asistované reprodukci. *Biograf* [online]. 2003 [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3103>.
- ◆ Z historie lesbického hnutí v České republice. *LLK Muzeum* [online]. 2013 [cit. 2013-01-06]. Dostupné z: <http://www.lama-web.cz/llk/muzeum/historie.htm>.
- ◆ Z kultury smrti do kultury života. *Getsemany* [online]. 1995 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/book/export/html/1926>.
- ◆ Z občanského zákoníku zmizelo registrované partnerství, kritizuje ČSSD. *IDnes Zprávy* [online]. 2011 [cit. 2012-11-18]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/z-obcanskeho-zakoniku-zmizelo-registrovane-partnerstvi-kritizuje-cssd-14g-/domaci.aspx?c=A110812_133809_domaci_kop
- ◆ Žádný z registrovaných homosexuálních párů v kraji se nerozpadl. *IDnes: Brno a jižní Morava* [online]. 2010 [cit. 2012-02-28]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/zadny-z-registrovanych-homosexualnich-paru-v-kraji-se-nerozpadl-ph5-/brno-zpravy.aspx?c=A100106_210225_brno_krc
- ◆ 1.000 registrovaných párů České republiky. *Colourplanet* [online]. 2010 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.colourplanet.cz/72683-1-000-registrovanych-paru-ceske-republiky?Send=yes>.
- ◆ 1998 - Osmý rok SOHO v ČR. *Gay iniciativa* [online]. 1998 [cit. 2013-01-18]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=308>.
- ◆ 3 čeští europoslanci hlasovali proti deklaraci odsuzující homofobii. *Colourplanet* [online]. 2009 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.colourplanet.cz/78300-3-cesti-europoslanci-hlasovali-proti-deklaraci-ods>.